

VERES VALÉR

AZ ERDÉLYI FIATALOK TÁRSADALMI STRUKTURÁLIS HELYZETE ÉS JÖVŐTERVEZÉSE

A fiatalok helyzetének vizsgálatában igen fontos kérdés a jövőtervezés, az életútjuk elkövetkező szakaszának vizsgálata. Ebben a tanulmányban Erdély 15–29 éves korú népessége körében készült mintán vizsgáljuk a jövőtervezést és a fiatalok önállósodását a Mozaik2001 kutatás magyar és többségi almintái alapján. Erdélyben 1946 magyar és 716 román fiatalot kérdeztünk meg. A magyar almintából 750 székelyföldi¹. Az elemzéseink során a fiatalok társadalmi struktúrában elfoglalt helyének, a szülői származási háttér sajátosságainak elemzése mellett a következő kérdésekre keressük a választ, esetenként összehasonlítva más régiók kisebbségi magyar és többségi fiataljaival.²

- ◆ Az erdélyi magyar fiatalok társadalmi térben elfoglalt strukturális helyzete különbözik-e a többségi fiatalokétól, illetve a Kárpát-medence más régiói fiataljainak helyzetétől?
- ◆ Egyáltalán, mely fiataloknak van elgondolt jövőtervük, jövőtervezésük, milyen prioritásokat tartalmaz, milyennek látják a kilátásaikat?
- ◆ Mennyire tükröződik az ifjúsági korszakváltás a fiatalok életeseményeinek tervezésében, az iskolai ifjúsági életszakasz elhúzódásában, a családalapítás és az azzal járó események kitolódásában?
- ◆ Területileg hol – a szülőföldön vagy Magyarországon, esetleg más országban – képzelik el a jövőjüket?

A szociológiai szakirodalom igen gazdag és sokrétű támpontot kínál arra vonatkozólag, hogy milyen tényezők befolyásolják a fiatalok jövőtervezését. Mint általános keretet J. Zinnecker elméletét használjuk fel, szemléletében a fiatalok ifjúsági életszakasza jelentős mértékben osztállyspecifikusan meghatározott. A továbbtanulási idő, tehát az iskolai korszak hossza és tartalma, a fiatalok érdeklődési köre jelentősen

¹ A kutatás jogtulajdonosa a budapesti Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (NIKI) és jogutódja, a MOBILITÁS Ifjúságkutatási Iroda, amelyeknek ezúton is megköszönjük a hozzájárulásukat e tanulmány elkészítéséhez. A Mozaik 2001 elnevezésű ifjúságkutatás a Magyarországon végzett Ifjúság 2000 elnevezésű kutatás folytatása határon túli magyar lakta területeken 6480 fős mintán survey módszerrel. A vizsgálat előkészítését a NIKI által felkért kutatók, valamint erdélyi, szlovákiai, vajdasági és kárpátaljai magyar társadalomkutatók közös munkacsoportja végezte. A kérdőíves vizsgálat kivitelezését a különböző régiókban egyes partnerintézetek vállalták, a következő almintá-esetszámokkal. Belső-Erdély és Partium esetében a Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány és a Babeş – Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszéke (1196 magyar, 724 román), a székelyföldi alpopulációt a KAM (750 magyar) mérte fel. A Fórum Intézet Szlovákiában (1000 magyar, 491 szlovák), a Magyarságkutató Tudományos Társaság Vajdaságban (1017 magyar, 506 szerb) és a LIMES Társadalomkutató Intézet Kárpátalján (500 magyar és 300 ukrán fiatal) bonyolította le az adatfelvételt. Mindenhol 15–29 éves fiatalokat kérdeztek meg, a „többségi” alminták az illető régió (Erdély, Dél-Szlovákia, Vajdaság és Kárpátalja) többségi fiataljainak reprezentatív kiválasztásán alapulnak. A mintavétel módja Erdélyben és Felvidéken többlépcsős rétegzett, máshol hasonló módon kialakított, de kvótás mintavétel, a rétegek (kvóták) kialakításához mindenhol figyelembe vettük a 15–29 éves korúak területi egységek (megyék), településtípusok, nemek és kor-évek szerinti összetételét.

² A határon túli fiatalok jövőterveinek módszeres összehasonlító vizsgálata a következő tanulmányban olvasható: Veres V.: *Jövőtervek a kisebbségi magyar és a többségi fiatalok körében a társadalmi – származási háttér kontextusában*. Új Ifjúsági Szemle, 2005/1 Budapest.

behatárolódik a szülők, a család anyagi helyzetéből és társadalmi pozíciójából adódó életszemlélet és kilátások révén (Zinnecker 1993).

Természetesen ennek ellenfolyamata az intergenerációs társadalmi mobilitás, amikor is a fiatalok éppen hogy kilépnek a szülők társadalmi réteghelyzetéből. Az individualizáció igen sokrétű mobilitási lehetőséget nyitott meg Európában a fiatalok előtt. U. Beck rámutat arra, hogy az individualizációs folyamatok során a fennmaradó egyenlőtlenségek statisztikai eloszlási egyenlőtlenségek formáját öltik, amelyeket már kevésbé értelmezhetünk az életvilág szintjén. Másrészt pedig az egyenlőtlenséghez kapcsolódó életvilágbeli struktúrák és identitások felbomlásával az egyenlőtlen kockázatok és esélyek nem tűnnek el, csupán átdefiniálódnak, individualizálódnak, diverzifikálódnak (Beck 1997. 463.) E két jelenség egyszerre artikulálja a fiatalok életpályáját. Másik jellegzetes folyamat a kelet-közép-európai társadalmakban, amely az ifjúság életét külön befolyásolja a társadalmi-gazdasági átmenet a tervgazdaságra épülő államszocialista diktatúráról a piacgazdaságra épülő demokráciára. Ebben a folyamatban az ifjúság sajátos szerepet kap, egyrészt, mert a rendszerváltás sikerességének vannak generációváltással kapcsolatos összefüggései, másrészt pedig a különböző országok közötti gazdasági-társadalmi eltérések is szerepet játszanak (lásd Eyal – Szelényi – Townsley 2001).

A gyermekkor, ifjúkor és a felnőttkor közötti átmenet tervezése gazdag szociológiai szakirodalommal rendelkezik. Értelmezési keretül a népességalapú megközelítéseket választottuk. Ezek három fő részre bonthatók: az átmenet időzítése, az átmenet szakaszai és az átmenetek mint az életút meghatározó mozzanatai. A különböző életszakaszok közötti átmenetet a rájuk jellemző életesemények bekövetkezésének életkor szerinti időzítésével vizsgáljuk. Olyan életesemények ezek, amelyeket a népesség többségének tagjai megéltek vagy meg fognak élni. Az átmenetek időzítésében bekövetkező, a különböző korosztályok között mutatkozó változások a kohorszokon belüli vagy azok közötti összehasonlító elemzések segítségével történnek. Linda K. George rámutat, hogy a 20. században a felnőttkorra történő átmenet életeseményeinek bekövetkezése átlagosan későbbi életkorra tevődött, ami a fiatalabb kohorszok iskolai korszakának befejezését és az első munkahely vállalását illeti. Az AEÁ-ban az utóbbi 2-3 évtizedben az első házasságkötés átlagéletkora későbbre tolódott (George 1993.359.). Az egy kohorshoz tartozók körében viszont megfigyelték a társadalmi státushelyzet szerinti eltéréseket: az alacsonyabb társadalmi osztályokhoz tartozó csoportok fiataljai, különösen az afro-amerikai, latin-amerikai származásúak és a rurális környezetben élők körében korábban történik a felnőtt életszakaszra való átmenet (Hogan 1981), ami egybevág a Zinnecker-féle európai megfigyelésekkel. Jelen elemzésben lehetőségünk van megvizsgálni e tézist a Kárpát-medencei mintákon, miszerint az életszakaszok közötti átmenet rétegfüggő, ugyanakkor azt is lehetőségünk lesz megvizsgálni, hogy e rétegfüggőség mennyire szövődik át az etnikai hovatartozással, és a különböző országokban élő, ám ugyanazon etnikumú magyar kisebbségi fiatalok életeseményeinek időzítése mennyire tér el egymástól, és a helyi nem magyar többségtől. Hipotézisünk az, hogy a leggyengébb szerepet játssza ebben az etnikai hovatartozás, míg fontosabb szerep jut a társadalmi réteghelyzetnek és ennél tágabban, a társadalmi struktúrában elfoglalt helynek (mint például a település típusa, ahol élnek), valamint a régió általános gazdasági-társadalmi helyzetének. E két utóbbi tényezőt az alábbi összetevővel operacionalizálhatjuk: a helyi társadalom gazdasági állapota, a magyar oktatás és kultúra intézményesültsége, a globalizáció behatolásának szintje, a helyi reakciók a magyar fiataloknak a többséghez való viszonyában, és ezen belül az ifjúsági életpályák artikulálódásának módja. Végül, de nem utolsósorban a fiatalok jövőterveinek meghatározó tényezője a helyi társadalom gazdasági állapota, a magyar oktatás és kultúra intézményesültsége, a globalizáció behatolásának szintje és a helyi reakciók a magyar fiataloknak a többséghez való viszonya, és hogy ezen belül, hogyan artikulálódnak az ifjúsági életpályák. A magyar fiatalok számára további kihívást jelent Magyarország közelsége és azok a döntések, amelyeket a szociális összehasonlítások viszonylatában (a helyi centrumok és perifériák, valamint a magyarországi centrum, Budapest) hoznak meg.

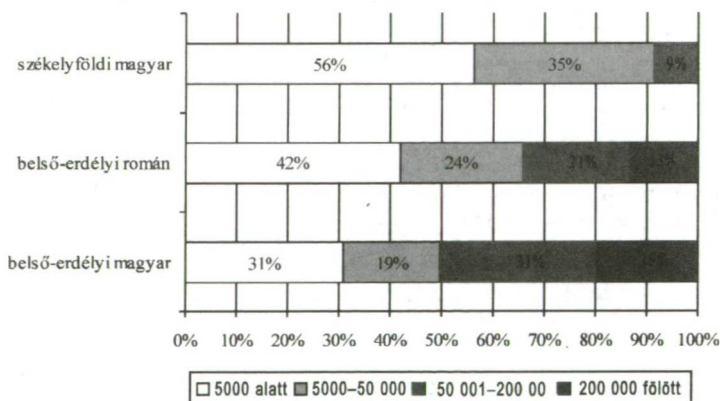
A fiatalok társadalmi struktúrában elfoglalt helye

A társadalmi rétegződési háttért mint a tág értelemben vett társadalmi struktúrát fogjuk megragadni. Beletartozik ebbe a régió, ahol él, az etnikai közösség, amely mindvégig artikulálni fogja elemzésünket, a település típusa, a szülők és a fiatalok munkaerő-piaci pozíciója és iskolázottsági szintje, a család anyagi helyzete, amelyet a jobb összehasonlítás érdekében a család, illetve a fiatal által birtokolt tartós használati cikkekkel vagyontárgyakkal operacionalizáltunk. Az anyagi helyzet szubjektív megítélését, és az elégedettségi szintet is figyelembe fogjuk venni, hiszen ezek igen fontosak a jövőtervek alakításában, mivel tükrözik a társadalmi anyagi helyzet és az igényszint közötti viszonyt is.

Hogan és Ashtone is rámutat, hogy az ifjúsági életszakasz hossza és a felnőttkorba való belépés időzítése igen eltérő az AEA-ban is társadalmi rétegenként, de ezt ott etnikai-faji csoportonként is el lehet határolni: Kimutatták, hogy Detroitban a házasság előtt (házasságon kívül) terhesen maradt lányok társadalmi származása hátrányosabb volt, mint azon lányoké, akik nem maradtak terhesek. A feketébőrű lányok között különösen nagy arányú ez a korai gyermekvállalás, ezáltal majdnem a gyermekkorból rögtön a felnőttbe lépnek (Hogan és Ashtone 1986. 125–126.).

Erdélyben a magyarság az első világháború előtt előnyösebb társadalmi rétegződési struktúrával rendelkezett, mint a helyi többség, míg ez az állapot a kommunizmus végére megfordult. A rendszerváltás folyamatában a magyarság pozicionális hátrányát folyamatosan csökkenti, ám egyes foglalkozási státuscsoportokban ez igen hosszas folyamat és nem feszültségmentes (Veres V. 2003b). Ez az állapotleírás alighanem a többi anyaországon kívüli régióban is hasonlóan történt, ahol a többségi államnemzetből a trianoni döntés következtében nemzeti kisebbséggé váltak, és sem a két világháború közötti, sem pedig az azt követő kommunista diktatúrákban nem volt lényegesen jobb sorsuk a társadalmi mobilitás terén, mint az erdélyi magyaroknak. Az 1989–90-es változásokat követően pedig valamennyi országban javult a magyarok kisebbségi és pozicionális helyzete, ha nem is egy időben és egyazon ütemben. Mindegyik országban kiépültek a demokratikus intézmények, amelyek többé-kevésbé jól működtek, viszont a szabad választások gyakorlata eredményeként, a magyarok számarányuknak megfelelően bekerültek helyi és országos döntéshozó és végrehajtó testületekbe, ennek eredményeként a magyarok társadalmi pozíciói átlagban javultak nem csupán közvetlenül, hanem ezen testületek munkájának eredményeként is.

1. ábra A települések lélekszámának megoszlása almintáinként

Településméret szerint – amely a település típusoknak is meghatározó formája – a székelyföldi magyar fiatalok több mint 90 százaléka 5000 főnél kisebb, többnyire falusi településeken vagy 50 000 fő alatti kisvárosokban él. Nagyvárosokban jelentős arányban a belső-erdélyi magyarok és románok élnek.

1. táblázat Apa iskolázottsága almintánként

	Alapfokú	Szakiskola	Szakközép-iskola	Elméleti isk., techn.	Felsőfokú	Összesen
belső-erdélyi magyar	19,7%	27,7%	13,1%	25,2%	14,3%	100,0%
belső-erdélyi román	22,3%	27,0%	14,5%	21,2%	15,0%	100,0%
székelyföldi magyar	30,9%	7,8%	9,4%	14,4%	7,5%	100,0%

A mintába bekerült fiatalok szüleinek iskolázottsági aránya nem feltétlenül reprezentatív a régió teljes felnőtt lakosságának iskolázottságára vonatkozóan. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a romániai magyar apák számottevő részének nincs semmilyen szakképzése. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya különösen ott alacsony, ahol a népesség zöme különben is rurális jellegű vagy kisvárosi településeken él, így a székelyföldi magyarok körében. Az anyák iskolai végzettsége általában alacsonyabb a férfiakénál, a szakképzettség nélküliek aránya átlagban 10 százalékkal nagyobb, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya pedig 4–5 százalékkal kisebb.

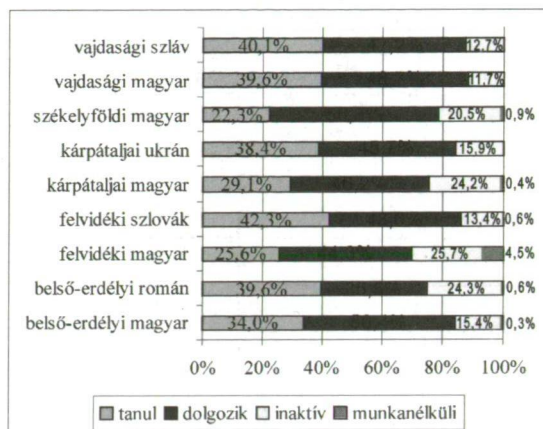
2. táblázat A népesség megoszlása almintánként a gazdaságilag aktív apák foglalkozási státusa szerint

Alminta	szellemi szabadfoglalkozású	vállalkozó	diplomás alkalmazott	alkalmazott (nem diplomás)	gazdálkodó	alkalmi munka	munka nélküli	Összegzés
belső-erdélyi magyar	0,4%	9,6%	14,2%	55,1%	4,6%	3,1%	12,9%	100,0%
belső-erdélyi román	0,4%	6,3%	16,8%	56,3%	5,6%	1,5%	13,1%	100,0%
székelyföldi magyar	0,2%	6,4%	10,2%	54,1%	9,6%	7,9%	11,7%	100,0%

A gazdaságilag aktív apák körében Erdélyben a legnagyobb a munkanélküliség, 12 százalék körüli minden alminta esetében, ennél némiképp kisebb, de szintén tetemes – 10 százalék körüli – a munkanélküliség a felvidéki magyar apák körében. Máshol ez alacsonyabb. Nagy viszont az alkalmi munkából vagy feketemunkából élők aránya (15–17 százalék) Kárpátalján, de jelentős – 8 százalékot tesz ki – a székelyföldi apák körében is. A vállalkozók csoportjába azok is beletartoznak, akik nem közvetlen tulajdonosok, családtagként dolgoznak, illetve a vállalkozás jövedelméből (osztalékból, banki kamatokból) élnek. Ezek többségükben kisvállalkozók és önálló iparosok. A mintában szereplő apák között igen kevesen vannak önálló mezőgazdasági dolgozók, Székelyföld kivételével számuk 1–6 százalék között mozog. Ez is jól mutatja, hogy az apák foglalkozási megoszlása nem tükrözi a felnőtt népesség foglalkozási struktúráját, hiszen a gazdálkodók aránya több régióban a 20 százalékot is meghaladja. A magyarázat az lehet, hogy a mezőgazdaságban dolgozók zöme az apáknál idősebb generációk körében igazán jelentős, különösen az 50 éven felüliek körében, akiknek aránylag kis részét képviseli a minta (a 27–29 évesek szülei).

A megkérdezett fiatalok munka-erőpiaci helyzete a következő ábráról olvasható le.

2. ábra Mivel foglalkozik jelenleg? Válaszok százalékos megoszlása régióként

Általában véve a többségi fiatalok nagyobb arányban tanulnak, mint a magyar fiatalok ugyanabban a régióban. Meglátásom szerint az urbanizáltsági szint az egyik legerősebb háttérszempont a továbbtanulásban: az erősebben urbanizált közösségekben, tehát a közepes és nagyvárosokban élő fiatalok között, a tanulók aránya is magasabb. Ennek egyik oka a településtípusok közötti esélyegyenlőtlenség: a kis településeken kevesebb a tanulási lehetőség és gyenge színvonalú az oktatás, a szülők között kevés a magasabb iskolázottságú és társadalmi státusú. Így a fiatalok esélye a továbbtanulásra kisebb, mint a nagyobb városokban. A két erdélyi magyar alminta eredményeit együtt kell értékelni, ugyanis a nagy egyetemi központok mind Belső-Erdély területén vannak, így a egyetemista székelyföldi fiatalok jelentős része nem a szülőföldje, hanem a választott lakhelye régiójában jelenik meg.

Azok, akik befejezték a tanulmányaikat a következő iskolai végzettséggel rendelkeznek:

3. táblázat A tanulmányaikat befejezett fiatalok iskolázottsága

Alminta	Általános	Szakiskola	Szakközép	Elméleti	Felsőfokú	Összesen
belső-erdélyi magyar	12,4%	16,9%	11,4%	40,7%	18,6%	100,0%
belső-erdélyi román	16,2%	22,9%	20,7%	24,2%	16,0%	100,0%
belső-erdélyi román	21,2%	29,9%	14,9%	28,2%	5,7%	100,0%
Határon túliak összesen	20,1%	22,6%	18,0%	23,2%	16,0%	100,0%

Szembetűnően alacsony a székelyföldi magyar fiatalok körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya. Míg a székelyföldieknek ez a nagyvárosokba és külföldre való regionális elvándorlás eredménye, a felvidéki helyzetnek komplexebb okai lehetnek, e tanulmányban nem áll módunkban ezt feltárni.

A család anyagi helyzetének feltárására a tartós használati cikkek számát vettük alapul. A válaszadók-tól megkérdeztük, hogy 15 tartós használati cikk melyikével rendelkeznek, majd a személygépkocsijuk korát és márkáját kérdeztük meg. Felépítettünk egy súlyozott mutatót is, amely a személygépkocsi jellem-

zõt figyelembe véve a cikkek számának indexét növelhetette: hazai vagy volt szocialista országbeli autók 1, nyugati vagy más kontinensen gyártott márkák 2 pontot értek, ezeket szoroztuk 1–3 közötti értékkel az autó életkora szerint: 10 év alatti autók esetében 3, 10–20 év közöttiekénél 2, ennél régebbieknél 1-es volt a szorzó, így maximum 6 ponttal növelhetette az egyébként 15-ös maximális értéket.³

4. táblázat Tartós használati cikkek átlagos száma almintáknént

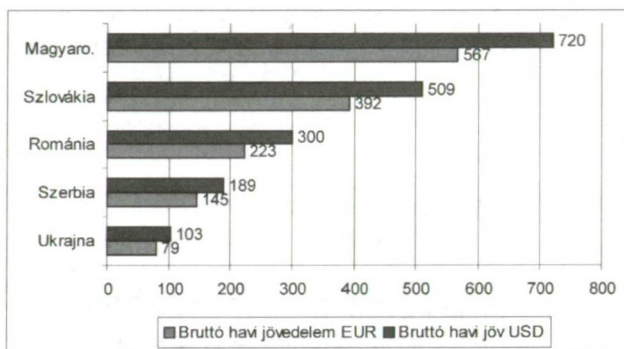
ALMINTA	Tartós cikkek száma a családban	Tartós cikkek száma a családban súlyozva	Saját használatú cikkek száma
belső-erdélyi magyar	5,1	6,2	1,0
belső-erdélyi román	4,6	5,9	1,0
felvidéki magyar	6,6	8,6	1,3
felvidéki szlovák	7,8	10,1	1,6
kárpátaljai magyar	4,2	5,4	0,8
kárpátaljai ukrán	4,2	5,3	0,8
székelyföldi magyar	4,0	5,0	0,8
vajdasági magyar	7,0	8,8	1,6
vajdasági szláv	6,9	8,7	2,2
Összesen	5,7	7,2	1,2

Ha az anyagi helyzet tekintetében összehasonlítjuk a magyar kisebbséglakta más régiók fiataljait az erdélyiekkel, akkor megfigyelhetjük, az országok közötti általános életszínvonalbeli eltéréseket. A felvidéki (értsd: dél-szlovákiai) szlovákok és a felvidéki magyarok állanak a legjobban a család anyagi helyzete alapján, őket követik a vajdaságiak és az erdélyiek, majd a kárpátaljaiak zárják a sort. A saját használatú 5 cikkből átlagban kettő van a vajdasági többségi fiatalok birtokában, megelőzve ezzel a szlovákokat is. Megjegyzendő, hogy ezek hosszabb idő alatt felhalmozható termékek, ezért nem tűnik ki belőlük a vajdaságiak jelenlegi, valószínűleg a fentinel hátrányosabb helyzete. A jövedelmi viszonyok lennének erre alkalmasak, ám adatfelvételi és értékelési szempontból igen sok problémát vet fel a jövedelmek rögzítése, így csupán Romániában rögzítettük ezeket, és nem áll módunkban országok közötti összehasonlításokat tenni. Mégis, hogy fogalmunk legyen az illető országok jövedelmi különbségeiről, a nemzeti statisztikai hivatalok adatközlései alapján megvizsgáltuk a havi átlagos bruttó bérek nagyságát folyó valutaértékben (nem vásárlóerő-paritáson) 2004-ből. Természetesen nem tévesztjük szem elől azt a tényt, hogy a jövedelmek tényleges vásárlóerejét nem tükrözik ezek az értékek, továbbá az adókulcsok és a járulékok nagysága is eltérő országonként. Mégis, az egyre inkább globalizálódó termékpiacon közelítik egymáshoz a termékek árát a különböző országokban. Összehasonlításképpen az alábbi ábrán tehát látható, hogy Magyarországon a legnagyobbak a

³ A használati cikkekről és eloszlásukról lásd a Mozaik2001 Gyorsjelentését.

bruttó átlagkeresetek, azt követi Szlovákia 509 USD-vel, Románia pedig 300 USD-vel a „középmezőnyben” helyezkedik el, míg tőle jóval elmaradva következik Szerbia 189 és Ukrajna 103 USD bruttó jövedelemmel. Bár 2001–2002 fordulóján, a Mozaik2001 felvétel idején, ennél mindegyik országban alacsonyabbak voltak a jövedelmek, az országok közötti különbségek megmaradtak, Szlovákiában 2002–2003-ban, Romániában pedig 2004-ben növekedett a jövedelem jóval a régió átlaga fölé, így az EU csatlakozásból kimaradó két ország (Szerbia és Ukrajna) jövedelmeihez viszonyítva nagyobbak lettek a különbségek, nyilván e két országban a megélhetéshez szükséges bevételek jelentős része a feketegazdaságból származik, ezért a reális, életszínvonalbeli különbségek lehetnek kisebbek a két országcsoport között.

3. ábra Bruttó havi jövedelmek a Kárpát-medence országaiban folyó valutaértékben 2004. második felében

Forrás: Nemzeti statisztikai hivatalok közleményei

Az országos átlagbérek azonban nem tükrözik reálisan egyes magyarok vidékei jövedelmi viszonyait. A fővárosoktól távol eső, gazdaságilag elmaradott, mezőgazdasági vidékek, mint Székelyföld vagy Kárpátalja fiataljainak az országos átlagbéreknél alacsonyabb a jövedelmük, ezt a megyénként megkeresett átlagjövedelmek alapján is megfigyelhetjük. Mindenesetre feltételezhető, hogy a belső-erdélyi fiatalok életszínvonala magasabb, mint a vajdaságiaké, a székelyföldieké ez utóbbiakéhoz hasonló, és mindegyik lényegesen magasabb a kárpátaljaiakénál.

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése nem tükrözi szorosan az „objektív” különbségeket, ezek eloszlását a Gyorsjelentésből ismerhetik meg (vagy lásd Veres 2004).

Van-e jövőtervezés és mire irányul?

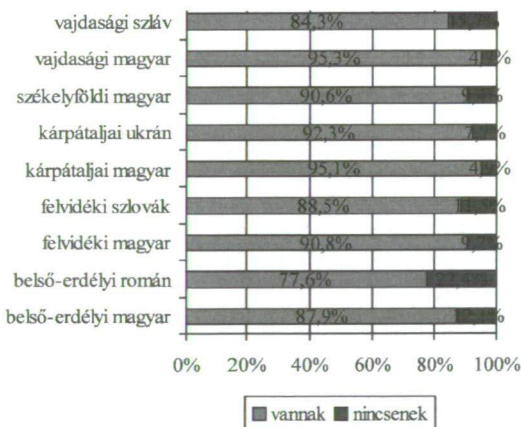
Zinnecker kiindulva Bourdieu osztálymodelljéből, a gazdasági és kulturális tőkevolumen alapján alsó, középső és felső osztályok, illetve ezek kulturális és gazdasági osztályfrakciói szerint a nyugat-európai jóléti társadalmakban három jól elkülönített ifjúsági habitust különböztetett meg, amely a családi erőforrások függvényében gazdasági és kulturális osztályfrakciók szerint tovább bontható (Zinnecker 1993a). Másik tanulmányában az 1980-as évek végén J. Zinnecker a társadalmi-származási háttér függvényében a fiatalok jövőjét illetően, az ifjúsági életszakasz alakításában az alábbi perspektívákat tartotta valószínűnek, némiképp módosítva az eredeti, merevebb modellt.

- ♦ Az ifjúság mint kulturális újító, a nagypolgári értelmiség „ifjúságmitosza” új, progresszív kontórsben.
- ♦ Az ifjúság mint iskolai és képzési pálya valamennyi társadalmi réteg körében elterjed, ám a középosztálybeli fiatalok inkább eszköznek tekintik a munkaerőpiacra való bekerülés érdekében, a felső rétegek ifjúsága pedig életformaként éli meg, minél hosszabbá alakítva a tanuló ifjúsági életszakaszt.
- ♦ Az ifjúság mint szabadidő- és fogyasztói kultúra, az ifjúsági életszakasz hedonisztikus kiélése mint ifjúságfogalom kiszélesedik. A fogyasztói kultúrákkal való azonosulás legnagyobb szerepet az alsóbb rétegek ifjúsága körében kap, akiknek egy része az átlaghoz képest korábban kimarad az iskolából, és így alapvetően az első két perspektíva lezáródik számukra (Zinnecker 1993b. 39.).

Mint az előbbi alfejezetben láthattuk, a tanulmányaikat befejező fiatalok jelentős része, egyes régiókban több mint fele, még középfokú végzettséget sem szerzett, így a Zinnecker féle második jövőperspektíva a Kárpát-medence jelentős részén még nem alakult ki 2000-re sem.

A fiatalok jövőképet több kérdés segítségével vizsgáltuk. Rákérdezve arra, hogy a következő öt évre vannak-e személyes elképzelései, a fiatalok legnagyobb része minden régióban igennel válaszolt. Meglepő, hogy a magyar fiatalok nagyobb arányban rendelkeznek ilyen tervekkel, mint a többségi-ek, ez az eltérés csupán Erdélyben és Vajdaságban szignifikáns. Észrevehető, hogy a jobb életkörülmények között élő csoportok fiataljai valamivel kisebb arányban tervezik meg jövőjüket. A rosszabb viszonyokból való kitörés annál inkább sarkallja a fiatalokat a jövőtervek megfogalmazására.

4. ábra Vannak-e olyan személyes elképzelései, amelyeket a következő öt évben szeretne megvalósítani? Válaszok régióként és nemzetiségként

Az apa iskolázottsága szerint is szignifikáns összefüggések figyelhetők meg a jövőtervezéssel a régiók egy részében, jelesen a romániai és a szlovákiai, valamint a kárpátaljai magyarok körében. A többi almintában elsősorban azért nem figyelhető meg összefüggés, mert az egyetértők aránya meghaladja a 90 százalékot, így az eltérések nem elég számottevőek statisztikailag (lásd az 1. mellékletet).

Településtípusok szerint szignifikáns eltérések vannak Belső-Erdélyben, a szlovákok és a vajdaságiak körében, ott, ahol az eltérések valóban lényegesek a településtípusok között, azaz a népesség számottevő része él nagyvárosokban, és ugyanakkor a kistelepüléseken is. A nagyvárosokban élők nagyobb arányban terve-

zik előre a jövőjüket, mint a kis településeken élők. A leglátványosabbak a szlovákok közötti eltérések: a pozsonyi és kassai fiatalok 94, a falusi szlovák fiatalok csupán 78 százaléka rendelkezik jövőtervekkel.

A tartós használati cikkek súlyozott számának átlagai segítségével megvizsgáltuk (Anova teszttel), hogy van-e a család anyagi helyzetének hatása a jövőtervekre.

5. táblázat A tartós használati cikkek súlyozott számának átlagértékei a jövőtervek megléte vagy hiánya szerint (min. 0, max 21)

Alminták	Vannak-e elképzelései a következő 5 évre?		
	vannak	nincsenek	Átlag
belső-erdélyi magyar	6,3**	5,5**	6,2
belső-erdélyi román	6,1**	5**	5,9
székelyföldi magyar	5,2***	3,5***	5

A különbségek szignifikánsak a következő szinteken:

* 0,05 ** 0,01 *** 0,001

A súlyozott anyagi index átlagai talán a legszemléletesebben mutatják meg számunkra, hogy a jobb anyagi helyzetben levő fiatalok inkább tervezik a jövőjüket, mint a rosszabb helyzetben levők, mindegyik régióban. Látható, hogy az eltérések szignifikánsak, és a különbségek 1 ponttal vagy annál is többel különböznek. Ennek következtében a rendezetlenebb anyagi háttérrel rendelkező családokból származók kisebb eséllyel tudnak kitörni a származási háttér adta viszonyokból, mivel inkább hagyják sodortatni magukat, és nem tesznek kellő erőfeszítéseket arra, hogy egy jövőstratégiát kiépítve helyzetükön változtassanak.

Azoknak, akiknek vannak az elkövetkező öt évre vonatkozó elképzeléseik, egy listából ki kellett választaniuk a számukra legfontosabbat (de szabadon is válaszolhattak, aki nem tudta egyeztetni elképzeléseit a listával). A válaszok eléggé szóródtak, ám még a regionális eltérések ellenére is hasonló struktúrája van a jövőtervekre vonatkozó válaszoknak (lásd a 2. mellékletet). A leggyakrabban megjelölt tervek sorrendben: továbbtanulás, lakásvásárlás- és felújítás, családalapítás, önálló életvitel, megfelelő munkahely megszerzése. A válaszok különböznek a társadalmi származási háttér változói függvényében, amelyeket az előző fejezetben ismertettünk. Az egyik lényeges változó az élettervezést erősen meghatározó szellemi környezet, amelyet az apa iskolázottsági szintjével mértünk. A 6. táblázatból kiolvasható, hogy minden régióban jelentős szerepe van a származási kulturális tőkének. A táblázatban kiválasztott három al minta válaszai a három legnagyobb határon túli magyar közösséget képviselik, ám a megállapításaink valamennyi vizsgált népességre vonatkoznak. Az elsőként szembevetendő tényező a továbbtanulni szándékozók többszörös aránya az értelmiségi származású fiatalok esetében. A leglátványosabb az eltérés Felvidéken, ahol a diplomás apák gyermekei több mint 40 százaléka, az alapszintű végzettségűek gyermekeinek pedig alig egytizede akar továbbtanulni. Igen jól mutatják a válaszok a Bourdieu által jelzett társadalmi reprodukció mentalitásbeli meghatározottságát (Bourdieu 1978): az aspirációk az alacsony társadalmi származású fiatalok körében nem ösztönzik kellőképpen a magasabb társadalmi pozíciók betöltéséhez szükséges magasabb iskolázottság megszerzését. Az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei elsősorban a háztartással és a családdal kapcsolatos célokat részesítik előnybe, ám a belső-erdélyiek körében jóval többen gondolnak a magyarországi munkavállalásra, mint a magasabb iskolai háttérrel rendelkezők. A jövőterveket azonban nem csupán a család kulturális tőkéje, hanem települési, anyagi-gazdasági és korosztályi tényezők is befolyásolják. Ezen hatások feltérképezését több változó elemzése segítségével tudjuk elvégezni.

6. táblázat A magyar fiatalok jövőterveinek megoszlása az apa iskolázottsága szerint – három határon túli régióban összehasonlítva

Jövőtervek, elképzelések 5 évre	belső-erdélyi magyar			felvidéki magyar			vajdasági magyar		
	Általános és szakiskola	Közép	Felső	Általános és szakiskola	Közép	Felső	Általános és szakiskola	Közép	Felső
saját lakás (építés, vásárlás, csere)	15,30%	11,60%	7,70%	16,30%	12,90%	11,30%	11,50%	7,00%	4,50%
lakásfelújítás, bővítés, modernizálás	6,30%	3,40%	0,80%	8,00%	2,50%	1,30%	5,00%	2,10%	0,50%
vállalkozás indítása, saját vállalkozás	3,60%	6,50%	5,40%	5,10%	6,80%	1,30%	5,50%	9,10%	4,50%
autó, új autó	1,90%	2,00%	0,80%	6,80%	2,90%	1,30%	2,30%	2,10%	0,50%
gyerekvállalás, gyermek felnevelése, iskoláztatás	4,60%	3,10%	4,60%	4,90%	3,60%	1,30%	5,50%	2,50%	3,00%
családalapítás	13,10%	10,50%	10,00%	9,30%	5,00%	5,00%	12,20%	11,50%	18,70%
tanulás, szakmaszerzés	15,80%	24,90%	35,40%	10,60%	27,00%	41,30%	22,40%	30,90%	35,40%
elhelyezkedés, munka(hely)	6,30%	9,10%	4,60%	10,60%	5,40%	3,80%	6,10%	8,20%	5,60%
megfelelő, (jó, jobb) munkahely	7,50%	5,40%	7,70%	8,00%	6,10%	2,50%	6,70%	3,70%	5,10%
önálló élet(vitel) megteremtése	7,30%	7,90%	9,20%	12,50%	13,70%	17,50%	14,00%	14,00%	13,60%
magyarországi munkavállalás ⁴	4,90%	1,40%	0,80%	1,50%	1,40%	1,30%	0,80%	0,40%	
egyéb külföldi munkavállalás	3,40%	3,70%		3,60%	4,00%	3,80%	1,50%	0,80%	2,00%
magyarországi tanulás ⁵	1,20%	1,70%	2,30%		1,10%		1,70%	1,60%	3,00%
egyéb külföldi tanulás	1,20%	2,00%	3,10%		1,40%	1,30%	0,20%	0,40%	0,50%
szakmai sikerek	6,60%	4,80%	7,70%	2,10%	4,30%	3,80%	3,40%	4,10%	3,00%
utazás	1,00%	2,00%		0,80%	1,80%	3,80%	1,30%	1,60%	
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Első lépésben különválasztottuk a tanuló fiatalokat azoktól, akik befejezték tanulmányaikat. Mindkét almintában régióként és nemzetiségként is szétválasztva, mennyiségi típusú háttérváltozók segítségével, Anova-eljárással elemeztük a különböző jövőterveket választó fiatalok csoportjainak társadalmi-származási profilját.

A társadalmi származási hátteret a következő mennyiségi változókkal mértük:

- ◆ életkor;
- ◆ a lakhely állandó népessége;
- ◆ a magyarság százalékos aránya a településen;
- ◆ elvégzett iskolai évek (osztályok) száma (befejezett iskolai végzettség években);
- ◆ az apa elvégezte osztályok száma (apa befejezett iskolai végzettsége években);
- ◆ az anya elvégezte osztályok száma (anya befejezett iskolai végzettsége években);
- ◆ a család tartós használati cikkeinek száma az autó minőségével súlyozva (1–21 értékű skála)

A fentiek mellett Khi-négyzet-próbával a jövőtervek további minőségi változókkal való összefüggését is megvizsgáltuk, mint a fiatalok nemi hovatartozása vagy szubjektív anyagi helyzete.

A jövőtervekre vonatkozó válaszlehetőségeket csoportosítottuk, és nyolc jól elkülöníthető jövőtervet jelöltünk meg. A jövőtervek szerinti profilok a háttérváltozók, mint magyarázó tényezők átlagértékeinek eltéréseire épülnek, természetesen az eltérések szignifikáns jellegéből kiindulva.

⁴ A szlovák kérdőívben ez a válaszlehetőség nem szerepelt.

⁵ A szlovák kérdőívben ez a válaszlehetőség nem szerepelt.

A tanulmányaikat befejezett fiatalok jövőtervei

A profilok alapváltozatait a belső-erdélyi magyar fiatalok almintája alapján készítettük el, ehhez viszonyítva a többi régió fiataljainak sajátosságait. A többségi fiatalok jövőtervek szerinti profiljait, a viszonylag kis esetszámok miatt, nem tartottuk érdemesnek külön elemezni. Az elemzés eredményeként a következő társadalmi származási profilokat lehet elkülöníteni jövőtervenként a belső-erdélyi magyar fiataloknál (az átlagértéket lásd a mellékletben). A település lélekszáma szerint nincsenek szignifikáns eltérések.

Lakás (vásárlás, építés, csere, felújítás, modernizálás stb):

Az átlagosnál némiképp idősebb, szegényebb, kevesebb tanulmányi évvel rendelkezők, akiknek szülei alacsony iskolai végzettségűek.

Vállalkozás:

Többnyire átlagnál idősebb fiúk (80, Székelyföldön 90 százalékuk), a legjobb anyagi helyzetben lévők, iskolai végzettségük kissé átlag feletti, akárcsak szülei esetében. Zinneckerrel ez a gazdasági polgárság ifjúságának jövőstratégiája, tagjai az iskolai életszakasz befejezése után tág értelemben véve a szülei modelljét követve, ugyancsak a vállalkozói szférába kapcsolódnak be.

Családalapítás, gyermek vállalása, nevelése, iskoláztatása:

Többségben lányok (60 százalék), átlagos korúak, az átlagnál kissé jobb anyagi helyzetben élnek, iskolázottságuk az átlagnál jobb, de a szülei iskolai végzettsége inkább alacsonyabb az átlagnál. Ez a csoport a hagyományos családi értékeket részben a szülőktől örököelve megőrzi, bár az iskolai mobilitási pályán felfelé mozdultak el szüleikhez képest.

Továbbtanulás (kis részük a külföldi továbbtanulást is választotta):

Az átlagosnál jóval fiatalabbak – 20 év körüliek –, átlagos és annál kissé jobb anyagi helyzetben élők, átlagos iskolázottságúak, ám szülei, különösen az apa átlagnál magasabb iskolai végzettségű. E csoport fiataljainak társadalmi háttere tökéletesen kimeríti a Zinnecker féle középosztály kulturális osztályfrakciójának a leírását: legfontosabbnak tartják a továbbtanulást, az iskolai bizonyítványok, tehát az intézményesített kulturális tőke megszerzésének jövőstratégiáját, amelynek segítségével szülei társadalmi rétegébe be tudnak integrálódni.

Munkahely, elhelyezkedés, megfelelő (jó, jobb) munkahely, szakmai sikerek:

Az átlagnál valamivel fiatalabb, 23 és fél év körüliek, magyarok által kisebb arányban lakott (átlagban 35 százalékban magyarlakta) településeken élnek, gyenge anyagi helyzetű, átlagos iskolai végzettségű fiatalok, akiknek szülei az átlagnál alacsonyabb iskolai végzettségűek. Az alsó rétegek ifjúságának – az 1980-as években Nyugaton is megfigyelt – tipikus stratégiája, amely az iskolai ifjúsági korszaknak az átlaghoz képest korábbi lezárása után a munkaerőpiacra való bekerülést tűzi ki célul (lásd Zinnecker 1993a. 11–12).

Külföldi munkavállalás (beleértve a magyarországi is):

Az átlagnál kissé fiatalabb, 23 és fél év körüli főként fiúk (60%), átlagosan a leggyengébb anyagi helyzetű, az átlagnál alacsonyabb iskolai végzettségűek, akiknek a szülei a legalacsonyabb szintű iskolai végzettséggel rendelkeznek az összes profil közül.

Önálló életvitel:

Átlagos korú, a legjobb anyagi helyzetű, legmagasabb képzettségű, az átlagosnál kissé magasabb isko-

lai végzettségű szülőkkel. Az elitcsoport gyermekeinek stratégiáját jelöli, akik az „önálló életvitellel” olyan jövedelmet szeretnének megvalósítani, amelynek révén függetlenedni tudnak a szülői háttértől, beleértve lakást, autót, utazási, szórakozási lehetőségeket is.

Autó, új autó, utazás:

Az átlagnál valamivel fiatalabb és jobb anyagi helyzettel rendelkező családból származó, – szüleikhez hasonlóan – átlagos képzettségű fiatalok.

A többi magyarulkta régió sajátosságai, a fenti jövőterveket választó profiloktól való eltérések a következők:

Székelyföldön értelemszerűen a magyarok arányát tekintve nincsenek szignifikáns eltérések, hiszen a régióban a magyarok aránya 80–90 százalék között mozog. A munkahely, jobb munkahely megszerzésére fiatalabb korban gondolnak mint Belső-Erdélyben. A külföldi munkavállalást választók átlagos iskolai végzettségűek, és a szüleik is azok, de abszolút mércével mérve ugyanolyan végzettségűek, mint a belső-erdélyiek, csupáncsak Székelyföldön az átlagos iskolázottsági szint alacsonyabb, mint az Erdély többi részén élő magyar fiataloké. Az önálló életvitelt nem csupán a legjobb anyagi helyzetű és iskolázottságú fiatalok választják, ám határozottan a városokban élő fiatalok opciója ez. Az autót, utazást a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei választották.

A tanuló fiatalok jövőtervei és a társadalmi háttér

A tanuló fiatalok jövőterveit tekintve kisebb eltéréseket figyelhetünk meg a társadalmi háttérváltozók szerint. Az eltérések alapvetően az életkortól és az iskolázottságtól függenek, és kevésbé az anyagi helyzettől. A belső-erdélyi tinédzserek (20 év alattiak) körében a jobb anyagi helyzetben levők inkább a továbbtanulást, a szegényebbek pedig inkább a külföldi munkavállalást választanák. Más régiókban vannak némi eltérések, ám a jövőtervek részletes tárgyalását inkább a tanulmányaikat befejezettek körében tartottuk érdekesnek, mivel náluk a társadalmi hatások komplexebben érvényesülnek.

Hogyan ítélik meg a fiatalok a személyes élettervek megvalósulási esélyét? Belső-Erdélyben legnagyobb esélyt a családalapításra, gyermekvállalásra vonatkozó terveknek tulajdonítottak, sorrendben a vállalkozás indítását tervezők következnek, leginkább pesszimisták pedig a lakásvásárlást a munkahelyszerzést és az önálló életvitelt tervezők. Ám az eltérések, bár szignifikánsak, nem nagyok.

A székelyföldi, felvidéki és a vajdasági, kárpátaljai magyar fiatalok is hasonlóan látják a jövőterveik megvalósulási esélyét, ám azzal a különbséggel, hogy a továbbtanulást tervezők is az optimistákba élvonalához tartoznak. Az erdélyi román, a felvidéki mindkét nemzetiséghez tartozó, valamint a kárpátaljai magyar fiatalok körében a külföldön munkát vállalni szándékozók is a bizakodók élvonalához tartoznak.

7. táblázat Hogyan ítéli meg általában személyes életterveinek megvalósulási esélyét? Válaszok eloszlása régióként (1 – egyértelműen borúlátó, pesszimista, 5 – egyértelműen bizakodó, optimista)

Jövőtervek csoportosítva	Belső-Erdély magyar	Székkelyföld magyar	Erdély román
lakás	3,36	3,49	3,37
vállalkozás	3,68	3,54	3,44
család, gyermek	3,83	3,53	3,68
továbbtanulás	3,57	3,66	3,71
munkahely, karrier	3,40	3,27	3,44
külföldi munka	3,52	3,30	3,70
önálló életvitel	3,40	3,54	3,62
autó, utazás	3,52	3,42	3,62
Összesen	3,53	3,48	3,55
Esetszám(N)	989	665	534
Szignifikancia-p	0,0001	0,010	0,121

Életesemények bekövetkezése és az ifjúsági életszakasz

A jövőtervezés prioritásainak feltérképezése után rátérünk a fiatalok életeseményeinek tanulmányozására. A gyermekkorból a felnőttkorba való átmenetet több életesemény megélése tölti ki. Ezek az életesemények tág értelemben a fiatalok önállósodásának fázisaihoz, a demográfiai életesemények bekövetkezéséhez kapcsolódnak, mint a párkapcsolatok létesítése, az első szerelem, az első szexuális tapasztalat, az (első) házasságkötés vagy az együttélés elkezdése egy stabil partnerrel, az első gyermek vállalása stb.

Mindezek az életesemények a 15–29 éves életszakasz idején következnek be a legtöbb esetben. Azt, hogy a fiatalok hány éves korukban élik meg ezeket az eseményeket, az ifjúsági korszakváltás komplexebb témakörébe illeszthetjük. Az ifjúsági életszakasz Nyugat-Európában az utóbbi negyedszázadban lényegesen meghosszabbodott, amelynek több összetevője van, ezek közül az elemzők kiemelik az iskolai ifjúsági korszak elhúzódását, a társadalmi reprodukció megváltozását, illetve az iskolai tudás felértékelődését. A fiatalokat közvetlenül ellenőrző intézményeket (család, munkahely) a közvetett ellenőrző intézmények váltják fel, mint a médiák, a fogyasztói ipar, vagy legalábbis a hangsúlyok áttevődnek (lásd Gábor 1996.13.).

Másik fontos összetevője a korszakváltásnak az első házasságkötési életkor kitolódása és a szülők életkora az első gyermek vállalásakor. A népeségstudományi szakirodalomban D. J. van de Kaa nevéhez fűződő második demográfiai átmenet néven foglalják össze ezeket a változásokat, amelyeknek a lényege a következő: (1) a házasság „aranykorát” az „együttélés hajnala” váltja fel; (2) a gyermekközpontú családmodell átalakul, és a központba maga a párkapcsolat kerül; (3) a megelőző fogamzásgátlás helyét az ön-megvalósító fogamzásgátlás veszi át; (4) az egységes családmodell pluralizálódik, több családmodell él együtt elfogadottan a társadalomban. Az átalakulási folyamat kezdetét átlagosan 1965-re tehetjük Nyugat-Európában (Van de Kaa 1987).

Ezek a változások kihatnak a házasságkötéssel, gyermekvállalással és a szexuális élettel kapcsolatos értékek átalakulására. Van de Kaa összefüggésbe hozza az átalakulást az Inglehardt által meghatározott materiális értékekről a posztmateriális értékekre való áttéréssel is. A termékenységi ráták a helyettesítési érték alá süllyednek, a fiatalok első házasságkötési életkora későbbre tevődik, a szexuális kapcsolatok elfogadott módon nem elsősorban a gyermeknemzésre korlátozódnak, hanem inkább az önmegvalósítás, a párközpontúság megélését szolgálják. Az első szexuális élmények viszont egyre fiatalabb korra tevődnek át, miközben az első gyermek vállalásának életkora mindkét nem ese-

tében későbbre, a 30 éves kor irányába tolódik ki (a két nem közötti eltérés fennmarad). Növekedik a házasságon kívüli gyermekvállalás és az együttélés, s ez a házasságkötés helyettesítő intézményévé válik. Ám ezek a folyamatok a különböző európai országokban nem egyszerre, és különböző intenzitással mentek végbe. Kelet-Közép-Európában pedig a kommunista diktatúrák korszerűtlen népességpolitikája nem támogatta ezeknek a folyamatoknak a kibontakozását. Emellett a családtervezés hátterében olyan társadalmi változások állnak, amelyek túlnyomóan a keleti blokk országában csak 1990 után érvényesültek erőteljesebben, mint az oktatás tömegesedése, a korszerű családtervezési kultúra megismerése és interiorizálása, a posztmateriális értékrend dominánssá válása stb. 1990-től kezdve a legtöbb kelet-közép-európai országban a családhoz kapcsolódó demográfiai események gyorsan kezdtek változni. Különösen a szaporulat kezdett el csökkenni, és ez gyorsabban történt, mint az 1970-es évek Nyugat-Európájában. Emellett az első házasságkötési kor és az első gyermek vállalása is későbbre tolódott: 1970 és 1984 között a nők életkora az első házasságkötéskor Svédországban 27,3, NSZK-ban 24,4, Franciaországban 23,9 év, Csehszlovákiában 21,1, a többi keleti országban is 21–22 év között mozog. Hasonló eltérések voltak a nők átlagéletkorában az első gyermek születésekor. J. Rychtarikova elemezte, hogy a második demográfiai átmenet elmélete mennyire tekinthető univerzálisnak, illetve, hol lehet meghúzni a vonalat az átmenet és a válság között az 1990-es évek közép-európai posztkommunista országaiiban. Következtetése szerint a változások inkább utalnak krízismagatartásra, mint tudatos (érték)választásra (Rychtarikova 2001). Az eddigi kutatásaim alapján csak részben értek egyet e következtetéssel, miszerint a változásban az értékválasztások nagyobb szerepet játszanak összességében, mint a gazdasági átmenet anyagi helyzete okozta válság (Veres V. 2003a).

A Mozaik2001 kutatás ifjúsági almintái jó alkalmat nyújtanak arra, hogy a fenti életesemények bekövetkezésének átlagos korát megvizsgáljuk több ország magyar és többségi fiataljai körében. Az életesemények tervezésének időpontja és sorrendje a mögöttük meghúzódó értékek feltárására is lehetőséget ad. Ám a fiatalok különböző korévekhez tartoznak, ezért egyesek körében az események jó része bekövetkezett, mások körében ezután következik. Ezért a mintáinkat külön kellett választanunk aszerint, hogy az egyes életesemények bekövetkeztek-e vagy sem. A fiatalok egy része azt válaszolta, hogy vele „soha” nem fog megtörténni egy adott életesemény (lásd a 7. mellékletet). Szexuális tapasztalatokkal legnagyobb arányban a felvidéki magyarok rendelkeznek (90 százalék), legkisebbsel pedig a kárpátaljaiak, 76–77 százalékban. Az állandó partnerrel való együttélés lehetőségét ugyancsak legtöbben a kárpátaljaiak közül utasítják vissza (13, illetve 8 százalékban) a vajdaságiak körében pedig a legkevésbé (1–2 százalék). A házasságkötés elvi elutasításában a régiók között, bár kicsik a különbségek, ugyancsak a kárpátaljaiak vannak a legkevésbé, egy százalék körül, míg Felvidéken ezek aránya 5 százalék, a többi magyar fiatalok körében 2–3 százalék, a többségi román és szerb fiataloknál 1–2 százalék körül mozog.

A már házasságban élők, illetve gyermekkel rendelkezők aránya ugyancsak Kárpátalján a legnagyobb (45, illetve 39 százalék), de a felvidékiek is elég közel állanak ehhez. Ilyen tekintetben a vajdaságiak körében kötöttek a legkevésbé házasságot (31 százalék), illetve vállaltak gyermeket (26 százalék). Mindezek a különbségek két tendencia érvényesülését mutatják: egyrészt az ifjúsági korszakváltás, illetve a „második demográfiai átmenet”-tel járó átalakulások közötti nem túl nagy, de azért érzékelhető eltéréseket az országok között. A legelőrehaladottabbak az átalakulásban a felvidékiek, őket követik a vajdaságiak, az erdélyiek és a kárpátaljaiak. A székelyföldi magyarok jól elkülönülnek a belső-erdélyi magyaroktól, de még az erdélyi románoktól is, és a kárpátaljaiakhoz közelednek a családtervezéshez kapcsolódó életeseményeket illetően. Kivétel a szexuális élethez való viszonyulás, amelyben inkább a többi erdélyiekhez, és nem annyira a kárpátaljaiakhoz hasonlíthatók. A kérdésfelvetésre pontosabb választ adhatunk, ha megvizsgáljuk, hogy ezek az életesemények hány éves korban következtek be, illetve mikorra tervezik őket.

**8. táblázat A párkapcsolatok fejlődésében bekövetkezett életesemények átlagos életkora
(Hány éves korban történt meg?)**

ALMINTA		először önállóan szórakozni menni	először nagyon szerelmesnek lenni	először szexuális tapasztalatot szerezni	először komoly barátot/barátnőt szerezni	állandó partnerrel együtt élni	házasságot kötni
belső-erdélyi magyar	Átlag	16,02	16,70	17,84	17,48	21,37	22,27
	N	1088	980	818	944	353	286
belső-erdélyi román	Átlag	15,65	17,28	17,64	17,98	20,68	21,90
	N	638	554	474	537	229	190
felvidéki magyar	Átlag	16,10	16,24	17,00	17,24	20,51	21,11
	N	868	756	698	687	282	209
felvidéki szlovák	Átlag	15,83	16,70	17,49	18,04	21,71	22,35
	N	432	380	352	327	120	88
kárpátaljai magyar	Átlag	15,83	16,26	17,66	16,88	20,64	20,87
	N	454	393	306	370	180	192
kárpátaljai ukrán	Átlag	16,37	16,95	17,76	17,39	20,79	21,14
	N	265	231	176	208	81	86
székelyföldi magyar	Átlag	16,16	16,97	17,75	17,53	21,17	21,85
	N	21,85	566	513	547	218	195
vajdasági magyar	Átlag	15,40	16,23	16,79	17,00	21,60	22,20
	N	969	857	770	797	255	214
vajdasági szláv	Átlag	14,94	16,60	17,07	14,32	22,25	22,32
	N	480	418	382	442	112	91
Összes	Átlag	15,80	16,62	17,39	17,13	21,14	21,78
	N	5847	5135	4490	4859	1829	1552

N – érvényes válaszok száma az almintában

Az eltérések mind legalább $p=0,0001$ szinten szignifikánsak.

Azok körében, akik már átéstek a fenti életeseményeken, régióként legtöbb egy éves eltérések figyelhetők meg átlagosan. Az önálló szórakozás 15 éves (vajdasági szláv) és 16,3 éves átlagéletkor (ukrán) között kezdődik el. Először nagyon szerelmesek átlagban 16 éves koruk után lesznek a fiatalok, a régiók közötti különbségek, bár szignifikánsak, igen kicsik, egy éven aluliak átlagban. Az első szexuális élményt legkorábban a vajdasági (16,8) és a felvidéki magyar fiatalok (17) élik meg, legkésőbb, közel egy évvel később az erdélyi magyar fiatalok (17,8). A nemzetiségi különbségek régiókon belül nem szignifikánsak. Első komoly párkapcsolatot (barátot/barátnőt) a vajdasági szerb (szláv) fiatalok létesítettek a legkorábban, átlagban 14 és fél éves korban, ám ez messze megelőzi az összes többi régió fiataljait, ezért azt tekintjük irányadónak, hogy ez az életesemény a Kárpát-medence Magyarországon kívüli részein inkább 17 éves kor után következik be, legkorábban a Délvidéken, legkésőbb Felvidéken és Erdélyben. Állandó partnerrel való együttélés 20,5–22 éves kor között kezdődik átlagosan mindegyik régióban, a kis, de szignifikáns régiókénti eltéréseket az előbbi táblázatban láthatják. Az első házasságkötési kor Kárpátalján 21 év körül, Vajdaságban, a belső-erdélyi magyar és a szlovák fiataloknál 22 év körül van átlagban, máshol 21–22 év között mozog. Az eltérések nyilvánvalóvá teszik azokat a régiók közötti különbségeket a társadalmi és értékrendbeli változások szakaszaiban, amelyeket már az előbb jeleztünk: a kárpátaljai fiatalok körében a tradicionális életvitel és családmóddel inkább jellemző, mint a Felvidéken vagy a Vajdaságban, míg az erdélyi alminták fiataljai a kettő között helyezkednek el, esetenként a tradicionálisabb, máskor a posztmodern felfogásból leve-

zethető magatartásokhoz állanak közelebb, ez utóbbihoz különösen a belső-erdélyi magyarok, akik többnyire nagy és közepes városokban élnek és magasabb képzettségű szülői háttérrel rendelkeznek. A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy azokat az életeseményeket, amelyek a fiatalok többsége körében még nem következtek be, milyen életkorra tervezik.

**9. táblázat A fiatalok önállósodásának, életpályájának tervezése
Hány éves korában fog megtörténni?**

ALMINTA		kikerülni az iskolából	az (első) szakmai végzettséget megszerezni	elég pénzt keresni ahhoz, hogy gondoskodhassam magamról	először teljes állásban dolgozni
belső-erdélyi magyar	Átlag	23,17	22,64	23,94	23,62
	N	447	395	579	467
belső-erdélyi román	Átlag	22,89	22,47	23,85	23,77
	N	298	243	353	296
felvidéki magyar	Átlag	22,57	22,21	23,83	23,18
	N	275	237	430	351
felvidéki szlovák	Átlag	22,50	22,51	24,27	23,62
	N	176	167	260	237
kárpátaljai magyar	Átlag	21,78	22,27	23,30	23,57
	N	132	176	234	208
kárpátaljai ukrán	Átlag	19,21	22,32	22,85	22,54
	N	79	146	161	146
székelyföldi magyar	Átlag	22,02	21,64	23,83	22,92
	N	161	165	303	257
vajdasági magyar	Átlag	23,74	22,31	24,27	24,33
	N	410	310	524	487
vajdasági szláv	Átlag	23,56	21,48	24,42	24,67
	N	178	154	290	274

Talán az iskolából való kikerülés tervezett átlagos életkora, mint iskolai ifjúsági életszakasz hosszának lényeges mutatója, jelzi leginkább az ifjúsági korszakváltás folyamatának mozzanatát az egyes régiókban: a kárpátaljai ukrán fiatalok 19,2, az ottani magyar fiatalok 21,7 éves korban, a székelyek 22 éves, a felvidékiek 22 és fél, míg a belső-erdélyi és a vajdasági fiatalok 23 éves kor körül vagy azon túl lépnek ki átlagban az iskolai ifjúsági korszakból. A különbség a két szélső csoport között igen nagy, több mint négy év, ami egy főiskola elvégzésére is elegendő. A magyar fiatalok között kisebb, két év a különbség. Azt mondhatjuk, hogy az oktatás expanziója az ifjúsági életforma átalakításában Vajdaságban és Erdélyben a legjelentősebb, és Kárpátalján a leggyengébb, de az ottani magyar fiatalok a kulturális hatások következtében jó két évvel tovább terveznek tanulni átlagosan a többségi társaiknál, ami középtávon jobb munkaerő-piaci pozíciókat jelenthet számukra (ám nem minden esetben a szülőföldjükön). Az első szakmai végzettséget mindegyik régióban 22-23 éves kor között szeretnék megszerezni a fiatalok. A szülői családtól való anyagi önállósodás, illetve a teljes állásban való munkavégzés időztése ugyancsak elég hasonló valamennyi régióban, ezt a 24 éves kor körül tervezik átlagban.

A fiatalok családtervezésre vonatkozó elképzelései szignifikánsan különböznek nemenként.

**10. táblázat A családtervezés életeseményei, átlagos életkorok
Hány éves korában fog megtörténni?**

ALMINTA		állandó partnerrel együtt élni		házasságot kötni		elősőr apa/anya lenni	
		Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
belső-erdélyi magyar	átlag	25,37	24,44	26,77	25,63	27,54	26,69
	N	337	273	386	354	429	389
belső-erdélyi román	átlag	25,32	23,94	27,04	25,69	27,95	26,78
	N	172	153	215	199	232	215
Felvidéki magyar	átlag	26,10	24,46	27,95	25,78	28,13	26,28
	N	267	227	298	254	307	269
Felvidéki szlovák	átlag	25,61	25,50	27,62	27,20	28,10	27,51
	N	154	142	155	160	160	168
Kárpátaljai magyar	átlag	25,15	23,40	26,03	23,45	26,58	24,47
	N	111	103	139	129	148	150
Kárpátaljai ukrán	átlag	24,42	22,95	25,41	24,15	26,27	24,67
	N	65	81	95	109	97	117
Székelyföldi magyar	átlag	25,32	24,26	26,72	25,35	27,43	26,01
	N	200	162	251	190	257	205
Vajdasági magyar	átlag	26,14	24,77	27,38	25,82	27,97	26,42
	N	364	278	377	294	414	329
Vajdasági szláv	átlag	26,21	25,06	27,34	26,03	27,84	26,53
	N	177	171	186	184	196	191
Total	átlag	25,67	24,45	27,07	25,59	27,68	26,30
	N	1847	1589	2102	1873	2240	2033

Általában a fiúk több, mint egy évvel később vállalkoznának együttélésre állandó partnerrel, házasságműködésre; vagy gyerekvállalásra, mint a lányok. Az együttélés elkezdésére várhatóan a kárpátaljai lányok vállalkoznak a legkorábban, átlagosan 22,9 évesen az ukrán, illetve 23,4 évesen a magyar lányok. Erdélyben 24 éves kor körül, Vajdaságban 25 éves kor körül kezdenék el az együttélést a lányok, a fiúk mindenhol egy-egy és fél évvel később vállalkoznak erre. A házasságműködésre még később vállalkoznak a fiatalok, ám a kárpátaljai magyar lányok 23,4 éves korban, a többi régióban ez 25 éves kor utánra tervezett, a szlovák lányok pedig 27 év utánra halasztanák a férjhezmenetelt. A fiúk mindenhol 27 éves koruk körül vagy még későbbre tervezik a házasságműködést, kivéve az ukrán fiúkat, akik átlagban már 25,4 éves korban hajlandók. A tradicionálisabb régiókban, mint Kárpátalja, még három év is lehet a fiúk és a lányok közötti átlagos eltérés a házasságműködés várható életkora között, míg a „modernebb” gondolkozású, nagyrészt a fővárosban (Pozsonyban) élő szlovák fiatalok között még fél éves eltérés sincs. Az első gyermek vállalása a lányok körében 26, a fiúknál 27 éves kor után várható minden régióban és általában már a házasságműködés követő néhány hónap múlva tervezik.

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy a fiatalok családi-származási háttere hogyan befolyásolja a házasságműködés és az első gyermek vállalásának várható életkorát. A két változó közül csupán a házasságműködési kort vizsgáljuk meg a társadalmi háttérváltozók alapján, mert a kettő összefügg, erős korreláció van

közöttük ($r=0,82$). Az elemzés eredményeként az alábbi regressziós együtthatókhoz jutottunk:

11. táblázat Lineáris regressziós modell 15–29 éves nőkre/ magyar alminták

Függő változó: hány éves korában tervezi házasságot kötni

Független változók: életkor, elvégzett iskolai osztályok száma, apa*/anya** elvégzett iskolai évek száma, tanuló (1 – igen, 0 – nem), a lakhely településének lélekszáma, magyarok aránya, anyagi helyzet (használati cikkek száma súlyozva)

	R2	Standardizált Béta-együtthatók/ szignifikancia szint						
ALMINTA		Életkor	Iskolai osztályok	Apa*/Anyaa** iskolai v.	Tanuló	Település lélekszáma	Magyarok aránya	Anyagi helyzet (cikksúly)
Belső-erdélyi magyar	0,348 p	0,779 0,00001	-0,176 0,006	-	0,165 0,003	-	-	0,127 0,01
Felvidéki magyar	0,336 p	0,748 0,00001	-0,169 0,01		0,249 0,001			0,219 0,0001
Kárpátaljai magyar	0,478 p	0,679 0,00001		0,188** 0,01	0,236 0,003		0,180 0,01	
Székesföldi magyar	0,274 p	0,677 0,00001			0,409 0,0001			
Vajdasági magyar		0,372	0,801	-0,125	0,178*	0,263	-0,158	
	p	0,00001	00,05	0,0001	0,0001	0,0001		

R2 Standardizált Béta-együtthatók/ szignifikancia szint

p – a Béta-együtthatók szignifikancia-szintje

A fiúkkal végzett regressziós modellekben kevesebb változó játszik szerepet, mint a lányok esetében, így eredményeiket nem ismertetjük külön-külön.

A lányok esetében döntő szerepe az életkornak van, ez a változó minden régióban 0,6-nál nagyobb Béta-együtthatóval szerepel, és pozitív értékekkel, ami arra utal, hogy minél idősebbek a válaszolók, annál magasabb életkort jelöltek meg az első házasságkötést illetően. Ebben a formában az életkori hatás, mint egyéni tényező jelenik meg, hiszen érthetően a jelenlegi életkoruknál alacsonyabb kort nem jelölhetnek meg a házasságkötés éveként. Ám a válaszok azt is mutatják, hogy a legfiatalabbak, a 15–19 évesek átlagban a legkorábbi első házasságkötési kort jelölik meg. Ám a dél-szlovákiai szlovákok körében – akiről tudjuk, hogy a településszerkezetből adódóan a leginkább urbánus, jó társadalmi háttérű, magas képesítésű emberek – már érvényesül a 15–19 éves korúaknál az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásának a hatása a jövőtervezésben is: az első házasságkötési kort későbbre, 27 év körülire tervezik átlagosan, ami a 20–24 évesek tervezéhez is közel áll. Az első gyermek vállalásának átlagos tervezett életkora pedig csupán a szlovákoknál egyezik meg a két fiatalabb korosztály körében 27,3 évvel, ami magasabb, mint a többi almintában. Legközelebb a románok és a felvidéki magyarok állnak a szlovákokhoz, a 15–19 évesek körében 26,4 éves átlag-életkorral az első gyermek születésekor (lásd a 8. mellékletet). Az iskolázottság szerepe az előbbinél jóval kisebb, az, hogy még tanulnak vagy sem igen sokat nyom a latba, különösen Székelyföldön ($B=0,409$). Vajdaságban a település lélekszámának, illetve Kárpátalján a magyarok arányának a településen van némi hatása. Belső-Erdélyben és Felvidéken pedig az anyagi helyzetnek is van szerepe a házasságkötési életkorra valószínűleg azért, mert itt a legnagyobb az anyagi-gazdasági differenciálódás mértéke a társadalmi térben.

Láthatjuk, hogy a társadalmi származási tényezők jelentős mértékben meghatározzák a családtervezés

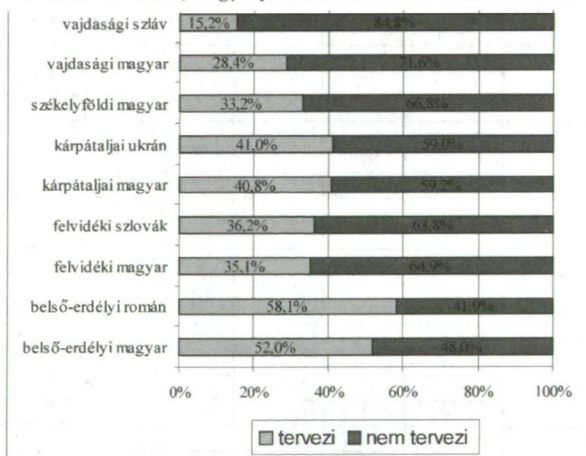
időzítését. Az életkori hatás mögött is felfedezhetjük a társadalmi háttérhatást, ami azonban nem a régiókon belül, hanem a régiók között figyelhető meg. Az első házasságkötés, illetve az első gyermekvállalás kora tekintetében, bár látszólag ugyanazon régió etnikumai között is eltérések vannak, valójában a 15–19 évesek körében csak Felvidéken szignifikáns a különbség (T-próbával, $p=0,001$), de itt az adott régió fiataljainak településszerkezeti eltéréseire vezethetők vissza. Ám a többségi fiatalok számára ezek a régiók az ország fejlettebb részét alkotják, az országos többségi minták és a kisebbség társadalomszerkezete között már kisebbek lennének vagy esetenként eltűnnének a különbségek. A Pozsonyban és Dél-Szlovákiában élő szlovák fiatalok jobb társadalmi háttérrel rendelkeznek, mint egész Szlovákia – a szegényebb keleti és északi vidékek – fiatalsága. A társadalmi konkurenciaharcban azonban Dél- és Észak-Szlovákia nem különül el, hiszen Pozsony az egész ország fővárosa, és viszonylag kis országról van szó. Például, ha Magyarországon olyan mintát vennénk, amelynek alapsokasága Budapestből és egy hozzá kapcsolódó kisebb régióból állna (például Észak-Magyarország), akkor ebben a régióban a főváros ifjúsága akár 50 százalékos arányt képezne a mintán belül, így az attitűdök tekintetében is „modernebbek” vagy „posztmodernebbek” lennének a fiatalok a családtervezés tekintetében is, mint az országos átlag fiataljai.

A kivándorlás mint jövőstratégia

A jövőtervek egyik sajátos vonatkozása, hogy a fiatalok jövőjüket szülőföldjükön, vagy máshol képzelik el. A jövőtervek között szerepelt ugyan az előbbi részben a külföldi munkavállalás, mégis, az ott felsorolt alternatívák kontextusában viszonylag kevesen választották a kivándorlást mint célt. A külföldi munkavállalást inkább mint eszközt tételezhetjük a további célok eléréséhez, és mint kényszerpályát azon fiatalok számára, akik országukban nem tudják életcéljaikat megvalósítani elvárásaik szintjén.

Arra a kérdésre, hogy tervez-e külföldön munkát vállalni, a különböző régiókban az alábbi választokat adták:

5. ábra Tervezi-e, hogy a jövőben külföldön vállal munkát?

A legerősebb a külföldi munkavállalási szándék Erdélyben, és azon belül is az erdélyi románok, illetve a belső-erdélyi magyar fiatalok körében, akiknek többsége szándékszik külföldön dolgozni, ami elgondolkodtató. Bár a románoknak még erősebb a kivándorlási szándékuk, ennek megvalósítási lehetősége nagyobb a magyarok számára, így a tényleges kivándorlást illetően a mérleg a magya-

rok „javára” billen el. Székelyföldön, Erdély többi részéhez viszonyítva mérsékeltőbb a külföldi munkavállalási kedv, 33 százalékos, ám ez az arány is magasnak számít. Felvidéken mind a magyarok, mind pedig a szlovákok körében a külföldi munkavállalási szándék hasonló mértékű, 35 százalék körüli, Kárpátalján pedig mindkét etnikum esetében 40 százalékos. Vajdaságban a legkisebb a kivándorlási szándék (külföldi munkavállalási szándék), és különösen alacsony a szerbek körében, feltehetően, mert nincs nagy realitása eljutni más országokba, hiszen ők magyarul nem beszélnek, az EU országokba pedig vízumra van szükségük.

A fiatalok munkaerő-piaci pozíciója igen jelentős szerepet játszik a kivándorlási szándékok artikulálásában. Mindegyik régióban rendszerint a tanuló fiatalok szeretnének nagyobb arányban munkát vállalni külföldön (lásd a mellékletet).

A kivándorolni szándékozók társadalmi származási háttérét Anova-tesztel elemztük a már ismertett mennyiségi változókkal számolt átlagértékek alapján.

12. táblázat A társadalmi háttérváltozók átlagértékei a Kárpát-medencében^a a külföldi munkavállalás tervezése szerint

ALMINTA	Tervezi-e, hogy?	Elvégzett osztályok száma	Apa osztályai száma	Anyagi helyzet indexe	Lakosok száma a településen	Magyar lakosság aránya % a településen
belső-erdélyi magyar	nem tervezi	12,2821	11,8601	6,0070	87939,70	44,938
	tervezi	12,0065	12,0126	6,4773*	116618,68***	37,286***
	Összesen	12,1447	11,9377	6,2	102273,55	41,113
belső-erdélyi román	nem tervezi	11,8	11,6	5,7	57400,40	45,081
	tervezi	11,2**	12,0*	6,0	65666,69	35,5***
	Összesen	11,5324	11,8746	5,9163	62052,82	39,720
felvidéki magyar	nem tervezi	10,6015	11,1288	8,3180	24577,75	68,302
	tervezi	10,7	11,9***	9,4***	47142,5***	62,8**
	Összesen	10,6443	11,3939	8,6839	32100,85	66,477
felvidéki szlovák	nem tervezi	12,1496	12,5555	9,6762	164136,27	28,594
	tervezi	11,4**	13,1**	11,2***	243768,3***	17,9***
	Összesen	11,9108	12,7350	10,1981	190328,37	25,087
kárpátaljai magyar	nem tervezi	12,1694	12,6217	5,5584	17025,96	62,448
	tervezi	11,8916	12,7380	5,1073	18261,45	64,552
	Összesen	12,0570	12,6684	5,3802	17522,26	63,297
kárpátaljai ukrán	nem tervezi	12,2431	13,1928	5,1097	27028,0	24,078
	tervezi	12,0976	12,7260	5,4896	41542,6**	25,066
	Összesen	12,1864	13,0094	5,2600	32658,71	24,464
székelyföldi magyar	nem tervezi	11,0324	10,6641	5,0354	13994,02	94,350
	tervezi	10,9274	11,5381***	5,1351	22342,0***	91,621***
	Összesen	10,9982	10,9512	5,0680	16732,46	93,455
vajdasági magyar	nem tervezi	10,9459	11,6671	8,8212	37255,08	62,336
	tervezi	11,2	12,2**	9,0	46510,1**	57,4**
	Összesen	11,0203	11,8188	8,8681	39824,63	60,957
vajdasági szláv	nem tervezi	10,8542	12,5873	8,6600	72593,10	24,459
	tervezi	10,6	12,3	9,0	76802,3	22,1
	Összesen	10,8283	12,5494	8,7087	73211,86	24,116

Az eltérések szignifikánsak: * $p < 0,05$; 0,01, ** $p < 0,001$, *** $p < 0,0001$ A *-al nem jelölt eltérések a kivándorolni tervezők és nem tervezők átlagértékei között nem szignifikánsak.

^a A Kárpát-medence Magyarország nélkül, mivel ott ezeket a kérdéseket nem tették fel.

A munkavállalás céljából kivándorolni szándékozók társadalmi profilját régióként az alábbi módon jellemezhetjük. A belső-erdélyi magyar fiatalok az átlagnál kissé jobb anyagi helyzetben, közepes és nagyvárosokban élnek, és ezeken a településeken a magyarok aránya kisebb, mint átlagosan (a sajátos belső-erdélyi településszerkezet következtében).

Az erdélyi románok körében a kivándorolni szándékozók inkább az átlagnál alacsonyabb iskolai végzettségűek, és inkább a magyarok által kisebb arányban lakott településekről vándorolnak ki, akárcsak a magyarok.

Székelyföldről azok a fiatalok szándékoznak külföldön dolgozni, akik magasabb iskolázottsági háttérű családból jönnek (apa elvégzett osztályainak átlaga 0,6 évvel magasabb), nagyobb arányban a városokból, ahol átlagosan valamivel nagyobb a románok aránya, mint a falvakban (ám ebben a régióban e tényezőnek nincs jelentősége, hiszen a magyarok aránya a városokban is 91 százalék).

Felvidékről azok a magyar fiatalok szeretnének külföldön dolgozni, akiknek az apjuk az átlagosnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, az átlagnál jobb anyagi helyzetű családból származnak és inkább a nagyobb lélekszámú településeken, azaz városokban élnek.

A szlovákok közül a magyarokhoz hasonlóan azok vándorolnának el inkább, akiknek jó családi háttere van és városokban élnek.

A kárpátaljaiak körében minden réteget érint a kivándorlási szándék, csupán az ukránok esetében szignifikáns a település lélekszáma szerinti eltérés, a nagyobb településekről mennének inkább el. Vajdaságban is a magasabb kulturális háttérrel rendelkező magyarok mennének el, de a többi változók szerinti eltérések nem szignifikánsak.

A válaszok szerint a régiók két csoportra oszthatók. Az egyik csoportot a kárpátaljaiak képezik, ahol a potenciális külföldi munkavállalók körét nem lehet jól elkülöníteni a társadalmi háttér függvényében. A többi régiókban, a vajdasági szerbeket leszámítva – akik közül kevés menne el – a jobb társadalmi háttérrel rendelkezők közül átlagnál nagyobb arányban terveznek külföldön munkát vállalni. Ennek az a fő oka, hogy ők azok, akiknek az elvárásintjük magasabb, és az otthoni életkörülmények ezt rövid távon nem tudják számukra biztosítani.

A külföldi munkavállalás célszágai között a határon túli magyarok körében Magyarország érthető okokból kiemelt helyen van. A többségi fiatalok közül csupán az kárpátukránok esetében kerül első helyre Magyarország, feltehetően mert más országba nem sok esélyük van eljutni, a többi országokban 10 százaléknál kevesebben szeretnének Magyarországon dolgozni a többségi fiatalok. A kárpátaljai magyarok szinte kizárólag Magyarországot jelölték meg célszágként, hasonlóképpen a székelyföldi fiatalok, akik majdnem 80 százalékan Magyarországon szeretnének dolgozni. Őket követik a belső-erdélyi magyar fiatalok 63, a vajdasági magyarok 58 százalékkal. A felvidéki magyaroknak még 30 százaléka sem akar Magyarországra menni. A célszágok megválasztása jól tükrözi a különböző régiók életszínvonalát: minél közelebb áll a magyarországihoz, annál kisebb arányban szeretnének Magyarországon dolgozni, és annál többen jelölik meg az Európai Uniót vagy más kontinenst.

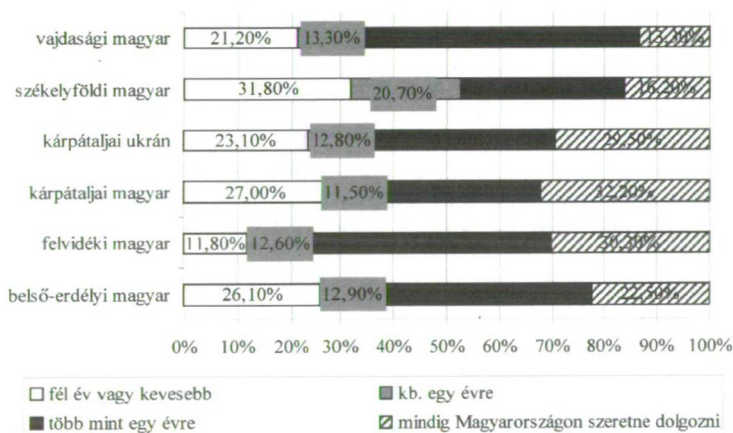
A célszágok megválasztása nem csupán az otthoni életszínvonalat, hanem a versenyképes szak tudás színvonalát is mutatja. A társadalmi származási háttérváltozók segítségével kimutatható, hogy a régiókon belül, Vajdaságot leszámítva azok jelölték meg Magyarországot mint potenciális célszágot, akik az átlaghoz képest alacsonyabb képzettségű és szerényebb anyagi helyzetű családi háttérrel rendelkeznek (lásd a 11. mellékletet). Természetesen ezek a háttértényezők összekapcsolódnak a településtípussal is, ugyanis a hátrányosabb helyzetű fiatalok nagyobb arányban élnek a rurális térségekben, ahol nagyobb a magyarok aránya, mint a közepes és nagyobb városokban, ezek a tényezők pedig közvetve azt is jelzik, hogy az idegen nyelvismeret hiánya is hozzájárul, hogy Magyarországot jelöljék meg potenciális országként.

13. táblázat Mely országban tervezi (elsősorban), hogy munkát vállal?
(A külföldi munkavállalási szándékkal rendelkezők válaszai százalékban, almintánként)

Alminta	Magyar-ország	Nyugat-Európa	USA, Kanada	Máshová, bárhová	Összesen
Belső-erdélyi magyar	63,0%	25,3%	8,4%	3,3%	100,0%
belső-erdélyi román	4,3%	70,9%	21,1%	3,7%	100,0%
felvidéki magyar	27,6%	40,3%	19,2%	13,0%	100,0%
felvidéki szlovák	3,6%	65,7%	15,1%	15,7%	100,0%
kárpátaljai magyar	92,4%	2,2%	1,1%	4,3%	100,0%
kárpátaljai ukrán	59,8%	10,7%	9,8%	19,6%	100,0%
székelyföldi magyar	79,1%	15,7%	4,8%	0,4%	100,0%
vajdasági magyar	58,4%	30,0%	7,0%	4,7%	100,0%
vajdasági szláv	6,9%	45,8%	30,6%	16,7%	100,0%

Aszerint, hogy tanulnake még a fiatalok nincsenek szignifikáns eltérések a célország megválasztásában. Hasonlóan, az életmóddal való elégedettségnek sincs szerepe az országválasztásban.

6. ábra Mennyi időre vállalna munkát Magyarországon?

Arra a kérdésre, hogy mennyi időre szeretne munkát vállalni Magyarországon, többségük válasza, hogy több mint egy évre, vagy hosszabb időre menne el a szülőföldjéről. A kárpátaljaiak és a felvidéki magyarok közel 30 százaléka mindig Magyarországon szeretne dolgozni, de a felvidékiek kisebb része menne Magyarországra dolgozni, így esetükben ez a teljes potenciális külföldi munkavállalók körén belül nem jelentős arány. A rövid, fél éves vagy kevesebb időre munkát vállalók aránya Erdélyben és Kárpátalján számottevő, ezek a szezonmunkások köréből kerülnek ki.

Következtetések

Az erdélyi magyar fiatalok jövőtervezését, hasonlóan a Kárpát-medence magyar kisebbségi fiataljaihoz, valamint a velük egy régióban élő, esetünkben a többségi román fiatalokhoz, egyrészt a régió általános társadalmi-gazdasági állapota, másrészt pedig a régióon belüli társadalmi réteghelyzet határozza meg. A jobb helyzetben levő régiók fiataljai körében – legyenek azok magyarok vagy többségi-ek – megfigyelhetjük az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásának jeleit, az iskolai ifjúsági életszakasz meghosszabbodását és az oktatás expanzióját. E változások a Van de Kaa-féle második demográfiai átmenet hátterét képező posztmaterális értékrend elterjedését is elősegítik. Ezek az eredmények megerősítik azt a megállapítást, hogy a kelet-közép-európai változások a gyermekvállalásban és a családtervezés, a házasságkötési életkor kitolódásában nem elsősorban a rendszerváltás „veszteséges” régióiban, hanem éppen a gazdaságilag fejlettebb, „nyereséges” régiókban figyelhetők meg (almintáink közül leginkább a délszlóvakiai többségi fiataloknál, akiknek nagy része a prosperáló Pozsonyban és környékén él).

A régiókon belüli társadalmi származási háttér is igen jelentősen artikulálja a jövőstratégiákat. Különösebben az urbanizáltabb régiókban, mint Belső-Erdély, Felvidék és Vajdaság figyelhető meg jelentősebb differenciálódás a társadalmi háttér szerint. A jövőtervekhez sajátos társadalmi profillal rendelkező ifjúsági csoportokat soroltunk, amelyek bizonyos mértékig összecsengenek a Zinnecker féle osztályspecifikus habitusokkal és ifjúsági ideológiákkal. A legjobb gazdasági és kulturális háttérrel rendelkező, ún. „elit” fiatalok a gazdasági osztályfrakciókra jellemző vállalkozói pályát, a kulturális osztályfrakciók a továbbtanulást, vagy az elvontabb önálló életvitelt választották, ami az ifjúsági életszakasz önállósodásának, és mint ilyen az ifjúsági korszakváltás folyamatának a kifejeződése. Székelyföldön és Kárpátalján e változások még gyengébben mutatkoznak, de a városi fiatalok körében megfigyelhetők ennek jelei.

A külföldi munkavállalási szándék Erdélyben kiemelkedően magas, aminek egyik fő oka, hogy a fiatalok jelentős része az oktatás expanziója és a családtervezéssel kapcsolatos attitűdök átalakulása mellett a korlátozott gazdasági kilátások között arra kényszerül, hogy máshol valósítsa meg a lehetőségekhez képest „igényes” jövőterveit. Ez a kényszerítő erő minden régióban megfigyelhető, de eltérő mértékben, és a többségi fiatalokat is a helyi magyar fiatalokhoz hasonló mértékben sarkallja a kivándorlásra. Ám a külföldi munkavállalási lehetőségek a szomszédos Magyarországon a magyar fiatalok számára könnyebben megvalósíthatók, így az eddigi trendeknek megfelelően a magyarok közül többen kivándorolnak.

Szakirodalom

- Bourdieu, P.(1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat, Budapest
- Beck, U. (1997): *Túl a renden és osztályon?* (eredeti kiadás: 1983) In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Új Mandátum, Budapest.418–468.
- Eyal, G. – Szelényi I. – Townsley, E. (2001): *Making Capitalism without Capitalists*. Verso Books, London–New York
- Gábor K.(1996): *Társadalmi átalakulás és ifjúsági korszakváltás*. In: *Ifjúságkutatás*. Educatio füzetek, OKI, 13–34. Budapest
- George, K. Linda (1993): *Sociological Perspectives of Life Transitions*. Annual Review of Sociology vol. 19. 35–373. (<http://uk.jstor.org>)
- Hogan, D. P.-Astone, N. M (1981): *The transition of Adulthood*. Annual Review of Sociology vol. 12. 109–130. (<http://uk.jstor.org>)
- Rychtarikova, J. (2001): *Második demográfiai átmenet zajlik Kelet-Európában?* Régió/1 (első kiadás 1999).
- Van de Kaa, D. J. (1987): *The 2nd Demographic Transition in Europe*. Population Bulletin, Population Reference

- Bureau, Hollandia, vol. 42, No. 1, March.
- Veres V. (2003a): Erdély természetes szaporodási folyamatai Európai kontextusban az ezredfordulón. Korunk/1.
- Veres V. (2003b): A társadalmi struktúra etnikai sajátosságai a poszt szocialista Erdélyben. Erdélyi Társadalom/1. Kolozsvár
- Veres V. (2004): A kárpát-medencei magyar fiatalok életeseeményei, társadalmi-gazdasági helyzete és közérzete. Erdélyi Társadalom/2.
- Zinneker, J. (1993a): A fiatalok a társadalmi osztályok terében. (első kiadás 1986), In: Gábor K.(szerk.): Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szociológiai műhely, Szeged
- Zinneker, J. (1993b): Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások az NSZKban. (első kiadás 1990), In: Gábor Kálmán (szerk.): Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szociológiai műhely, Szeged

Melléklet

1. Vannak-e olyan személyes elképzelései, amelyeket a következő öt évben szeretne megvalósítani? Válaszok megoszlása az apa iskolázottsági szintje szerint

ALMINTA	Válaszok	Apa befejezett iskolázottsági szintje						Összef. szignifikancia-szint (p)
		alapfokú	Sz a k-iskola	Sz a k-közép-iskola	elméleti és technikum	felsőfokú	Összesen	
belső-erdélyi magyar	vannak	83,5%	80,0%	92,8%	90,0%	92,2%	87,9%	Van
	nincsenek	16,5%	20,0%	7,2%	10,0%	7,8%	12,1%	P=0,000
belső-erdélyi román	vannak	68,8%	75,5%	79,1%	80,3%	89,3%	77,0%	Van
	nincsenek	31,2%	24,5%	20,9%	19,7%	10,7%	23,0%	P=0,004
felvidéki magyar	vannak	86,8%	92,1%	91,2%	95,8%	97,5%	90,8%	Van
	nincsenek	13,2%	7,9%	8,8%	4,2%	2,5%	9,2%	P=0,011
felvidéki szlovák	vannak	86,0%	82,8%	91,1%	88,5%	94,5%	88,7%	Nincs
	nincsenek	14,0%	17,2%	8,9%	11,5%	5,5%	11,3%	
kárpátaljai magyar	vannak	97,3%	94,9%	93,4%	94,0%	96,6%	95,1%	Nincs
	nincsenek	2,7%	5,1%	6,6%	6,0%	3,4%	4,9%	
kárpátaljai ukrán	vannak	89,9%	83,3%	90,2%	92,3%	100,0%	92,1%	Nincs
	nincsenek	10,1%	16,7%	9,8%	7,7%		7,9%	
székelyföldi magyar	vannak	87,2%	89,5%	90,8%	96,9%	93,5%	91,2%	Van
	nincsenek	12,8%	10,5%	9,2%	3,1%	6,5%	8,8%	P=0,01
vajdasági magyar	vannak	94,3%	92,1%	96,3%	97,9%	97,8%	95,4%	
	nincsenek	5,7%	7,9%	3,7%	2,1%	2,2%	4,6%	P=0,07
vajdasági szláv	vannak	80,3%	75,5%	87,0%	92,3%	92,8%	84,3%	Van
	nincsenek	19,7%	24,5%	13,0%	7,7%	7,2%	15,7%	P=0,01

2. Ön milyen elképzelést szeretne megvalósítani az elkövetkező öt évben? Válaszok eloszlása almintánként

	belső- erdélyi magyar	belső- erdélyi román	székely- földi magyar
saját lakás (építés, vásárlás, csere)	13,0%	15,9%	11,3%
lakásfelújítás, bővítés, modernizálás	5,5%	4,8%	7,8%
vállalkozás indítása, saját vállalkozás	5,0%	6,1%	3,4%
autó, új autó	1,7%	2,4%	2,8%
gyerekvállalás, gyerek felnevelése, iskoláztatás	5,0%	4,8%	8,8%
családalapítás	11,2%	11,6%	10,1%
tanulás, szakmaszerzés	21,5%	13,1%	16,7%
elhelyezkedés, munka(hely)	7,2%	6,5%	11,3%
megfelelő, (jó, jobb) munkahely	6,9%	4,6%	8,1%
önálló élet(vitel) megteremtése	7,3%	4,2%	8,8%
magyarországi munkavállalás (szlovákban nincs)	2,6%	4%	4,9%
egyéb külföldi munkavállalás	2,9%	10,3%	,9%
magyarországi tanulás (szlovákban nincs)	1,5%		1,8%
egyéb külföldi tanulás	1,8%	3,3%	,4%
szakmai sikerek	5,9%	9,8%	2,5%
utazás	1,2%	2,2%	,1%
	100,0%	100,0%	100,0%

3. Jövőtervek eloszlása az apa iskolázottsága szerint

Jövőtervek	belső-erdélyi magyar			felvidéki magyar			vajdasági magyar		
	Általános és szakiskola	Közép	Felső	Általános és szakiskola	Közép	Felső	Általános és szakiskola	Közép	Felső
saját lakás (építés, vásárlás, csere)	15,30%	11,60%	7,70%	16,30%	12,90%	11,30%	11,50%	7,00%	4,50%
lakásfelújítás, bővítés, modernizálás	6,30%	3,40%	0,80%	8,00%	2,50%	1,30%	5,00%	2,10%	0,50%
vállalkozás indítása, saját vállalkozás	3,60%	6,50%	5,40%	5,10%	6,80%	1,30%	5,50%	9,10%	4,50%
autó, új autó	1,90%	2,00%	0,80%	6,80%	2,90%	1,30%	2,30%	2,10%	0,50%
gyerekvállalás, gyerek felnevelése, iskoláztatás	4,60%	3,10%	4,60%	4,90%	3,60%	1,30%	5,50%	2,50%	3,00%
családalapítás	13,10%	10,50%	10,00%	9,30%	5,00%	5,00%	12,20%	11,50%	18,70%
tanulás, szakmaszerzés	15,80%	24,90%	35,40%	10,60%	27,00%	41,30%	22,40%	30,90%	35,40%
elhelyezkedés, munka(hely)	6,30%	9,10%	4,60%	10,60%	5,40%	3,80%	6,10%	8,20%	5,60%
megfelelő, (jó, jobb) munkahely	7,50%	5,40%	7,70%	8,00%	6,10%	2,50%	6,70%	3,70%	5,10%
önálló élet(vitel) megteremtése	7,30%	7,90%	9,20%	12,50%	13,70%	17,50%	14,00%	14,00%	13,60%
magyarországi munkavállalás (szlovákban nincs)	4,90%	1,40%	0,80%	1,50%	1,40%	1,30%	0,80%	0,40%	
egyéb külföldi munkavállalás	3,40%	3,70%		3,60%	4,00%	3,80%	1,50%	0,80%	2,00%
magyarországi tanulás (szlovákban nincs)	1,20%	1,70%	2,30%		1,10%		1,70%	1,60%	3,00%
egyéb külföldi tanulás	1,20%	2,00%	3,10%		1,40%	1,30%	0,20%	0,40%	0,50%
szakmai sikerek	6,60%	4,80%	7,70%	2,10%	4,30%	3,80%	3,40%	4,10%	3,00%
utazás	1,00%	2,00%		0,80%	1,80%	3,80%	1,30%	1,60%	
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

4. A (rövidített) jövőtervek a nagyobb határon túli almintákban a társadalmi háttérmutatók átlagai szerint a tanulmányaikat befejezett fiatalok körében

A. ALMINTA: belső-erdélyi magyar

Jövőtervek csoportosítva		Életkor	Anyagi helyzet (cikkek száma)	Elvégzett osztályok száma	Anyai osztályai száma	Apai osztályai száma
lakás	Átlag	24,66	5,2925	11,9824	10,3999	11,0327
	N	172	169	168	156	148
vállalkozás	Átlag	25,26	6,8736	13,0793	11,3794	11,9877
	N	37	37	37	37	35
család, gyermek	Átlag	24,70	6,1942	13,3968	11,4083	11,4951
	N	138	137	138	127	128
továbbtanulás	Átlag	21,30	5,9385	12,7388	11,7427	12,4650
	N	90	89	90	86	79
munkahely, karrier	Átlag	23,63	5,4891	13,0361	11,3820	11,5878
	N	133	128	132	128	123
külföldi munka	Átlag	23,40	5,0829	11,9291	10,6928	10,5060
	N	42	42	41	39	41
önálló életvitel	Átlag	24,23	6,9271	13,6269	11,4186	12,1168
	N	49	49	49	48	47
autó, utazás	Átlag	23,37	6,2316	12,5376	11,4900	11,6915
	N	20	19	20	19	19
Total	Átlag	23,91	5,8207	12,7710	11,1606	11,5423
	N	681	668	675	639	620

B. Alminta: székelyföldi magyar

Jövőtervek csoportosítva		Életkor	Anyagi helyzet (cikkek száma)	Elvégzett osztályok száma	Anyai osztályai száma	Apa osztályai száma
lakás	Átlag	24,72	4,1969	11,2089	9,9867	10,1906
	N	124	123	118	115	117
vállalkozás	Átlag	23,68	8,2170	12,3444	11,4329	11,8202
	N	20	20	20	20	19
család, gyermek	Átlag	24,18	5,0596	11,7648	10,2444	10,5454
	N	122	122	119	115	116
továbbtanulás	Átlag	21,61	5,6877	12,4343	11,2649	11,5437
	N	35	35	34	34	33
munkahely, karrier	Átlag	22,54	4,0696	10,9447	9,3975	10,1274
	N	110	109	103	106	103
külföldi munka	Átlag	21,79	3,2380	11,4595	10,1261	10,2548
	N	37	37	32	34	36
önálló életvitel	Átlag	23,58	5,1120	12,0204	11,2037	11,7291
	N	50	50	48	48	47
autó, utazás	Átlag	24,30	5,5839	11,3870	9,9563	9,8992
	N	19	19	18	16	17
Total	Átlag	23,54	4,7017	11,5207	10,1940	10,5593
	N	517	515	491	488	488

5. Hogyan ítéli meg általában személyes életterveinek megvalósulási esélyét? Válaszok átlagértékei régióként Erdélyben

(1–egyértelműen borúlátó, 5–egyértelműen bizakodó, optimista)

Jövőtervek csoportosítva	Belső-Erdély	Székelyföld	Erdélyi román
lakás	3,36	3,49	3,37
vállalkozás	3,68	3,54	3,44
család, gyermek	3,83	3,53	3,68
továbbtanulás	3,57	3,66	3,71
munkahely, karrier	3,40	3,27	3,44
külföldi munka	3,52	3,30	3,70
önálló életvitel	3,40	3,54	3,62
autó, utazás	3,52	3,42	3,62
Összesen	3,53	3,48	3,55
Esetszám(N)	989	665	534
Szignifikancia-p	0,0001	0,010	0,121

6. A Családtervezéssel kapcsolatos események bekövetkezése, almintánként, százalékban

	először szexuális tapasztalatokat szerezni			először apa/anya lenni			állandó partnerrel együtt élni			házasságot kötni			Összes
	M e g - t ö r - tént	tervezi	soha	M e g - t ö r - tént	tervezi	soha	M e g - t ö r - tént	tervezi	soha	M e g - t ö r - tént	tervezi	soha	
belső-erdélyi magyar	83,7%	15,7%	,6%	30,2%	68,3%	1,5%	43,2%	51,0%	5,8%	35,8%	61,8%	2,3%	100,0%
erdélyi román	81,8%	16,2%	1,9%	33,3%	64,5%	2,2%	47,1%	47,1%	5,8%	39,0%	59,8%	1,2%	100,0%
székelyföldi magyar	85,7%	13,5%	,8%	36,6%	61,9%	1,5%	42,8%	48,3%	8,8%	37,9%	59,0%	3,1%	100,0%
Összes	84,5%	14,8%	,7%	31,9%	66,3%	1,8%	41,7%	53,3%	5,0%	35,6%	61,7%	2,7%	100,0%

7. A családtervezésekhez kapcsolódó életesemények tervezése korcsoportonként és almintánként
Hány éves korában fog megtörténni?*

ALMINTA	korcsoport		először apa/anya lenni	állandó partnerrel együtt élni	házasságot kötni
belső-erdélyi magyar	15-19	Átlag	25,84	23,39	24,96
		N	280	251	270
	20-24	Átlag	26,73	24,92	25,90
		N	327	243	303
	25-29	Átlag	29,49	28,44	28,85
		N	210	116	167
	Total	Átlag	27,14	24,95	26,22
		N	817	610	739
belső-erdélyi román	15-19	Átlag	26,40	23,33	25,20
	176	N	176	153	173
	20-24	Átlag	27,15	25,00	26,53
		N	171	130	165
	25-29	Átlag	29,51	28,51	28,83
		N	101	43	77
	Total	Átlag	27,39	24,68	26,40
		N	448	327	415
székelyföldi magyar	15-19	Átlag	25,65	23,44	25,00
		N	218	193	215
	20-24	Átlag	27,15	25,87	26,47
		N	182	137	174
	25-29	Átlag	29,78	29,04	29,71
		N	62	31	51
	Total	Átlag	26,80	24,84	26,13
		N	462	361	441
		N	740	640	670

*A különbségek a korcsoportok között minden régióban szignifikánsak $p=0,0001$ szinten. Hasonlóan a 15–19 és a 20–24 éves korcsoportok között is szignifikánsak az eltérések, $p=0,0001$ szinten legalább.

8. Mennyire elégedett azzal, ahogyan most él? Tervezi-e, hogy a jövőben külföldön vállal munkát?

Melyik almintá		e l é g e- detlen	részben elé- gedett rész- ben nem	nem elé- gedett	Összesen
belső-erdélyi magyar	nem tervezi	46,3%	48,2%	55,3%	50,0%
	tervezi	53,7%	51,8%	44,7%	50,0%
	Összes	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
belső-erdélyi román	nem tervezi	41,9%	36,7%	50,8%	67,0%
székelyföldi magyar	nem tervezi	55,8%	71,3%	68,4%	67,0%
	tervezi	44,2%	28,7%	31,6%	33,0%
	Összes	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

9. Tervezi-e, hogy a jövőben külföldön vállal munkát? Válaszok munkaerő-piaci pozíció szerint

ALMINTA		befejezte tanulmá- nyait	tanul	Össze- sen
belső-erdélyi ma- gyar	nem tervezi	54,2%	41,1%	50,0%
	tervezi	45,8%	58,9%	50,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
belső-erdélyi ro- mán	nem tervezi	46,9%	37,0%	43,2%
	tervezi	53,1%	63,0%	56,8%
		100,0%	100,0%	100,0%
felvidéki magyar	nem tervezi	72,4%	47,9%	66,5%
	tervezi	27,6%	52,1%	33,5%
		100,0%	100,0%	100,0%
felvidéki szlovák	nem tervezi	71,8%	55,5%	65,1%
	tervezi	28,2%	44,5%	34,9%
		100,0%	100,0%	100,0%
kárpátaljai magyar	nem tervezi	64,4%	48,2%	59,8%
	tervezi	35,6%	51,8%	40,2%
		100,0%	100,0%	100,0%
kárpátaljai ukrán	nem tervezi	61,3%	58,3%	60,3%
	tervezi	38,7%	41,7%	39,7%
		100,0%	100,0%	100,0%
székelyföldi magyar	nem tervezi	70,0%	57,1%	67,2%
	tervezi	30,0%	42,9%	32,8%
		100,0%	100,0%	100,0%
vajdasági magyar	nem tervezi	76,7%	65,2%	72,3%
	tervezi	23,3%	34,8%	27,7%
		100,0%	100,0%	100,0%
vajdasági szláv	nem tervezi	83,6%	87,2%	85,0%
	tervezi	16,4%	12,8%	15,0%
		100,0%	100,0%	100,0%

10. A külföldi munkavállalást tervezők társadalmi származási háttérváltozóinak átlagértékei célországokonként

Melyik alminta	Melyik országba menne?	Elvégzett osztályok száma	Apa osztályai száma	Anyagi helyzet /Fogyasztási cikkek száma	Lakosok száma a településen	Magyar lakosság aránya%
belső-erdélyi magyar	Magyarország	11,8406	11,8340	6,1368	105173,35	40,834
	Máshová, bárhová	12,3452	12,2117	7,1021	135848,99	32,060
	Összesen	12,0279	11,9770	6,4924	116523,10	37,588
felvidéki magyar	Magyarország	10,6655	11,7426	9,5531	35683,73	73,135
	Máshová, bárhová	10,8081	12,0144	9,4969	49603,50	59,216
	Összesen	10,7686	11,9388	9,5122	45791,02	63,028
kárpátaljai magyar	Magyarország	11,8605	12,7190	5,1539	17097,86	65,501
	Máshová, bárhová	12,3906	13,2316	5,7875	33482,29	52,026
	Összesen	11,8981	12,7592	5,2031	18327,86	64,455
székelyföldi magyar	Magyarország	10,5187	11,0248	4,4970	20109,15	92,536
	Máshová, bárhová	12,4849	13,1640	7,5857	31151,53	88,450
	Összesen	10,9558	11,4737	5,1276	22409,51	91,685
vajdasági magyar	Magyarország	11,3384	12,2852	8,9963	44088,65	59,029
	Máshová, bárhová	11,0914	11,9823	8,8955	51811,21	53,515
	Összesen	11,2355	12,1605	8,9547	47330,94	56,714